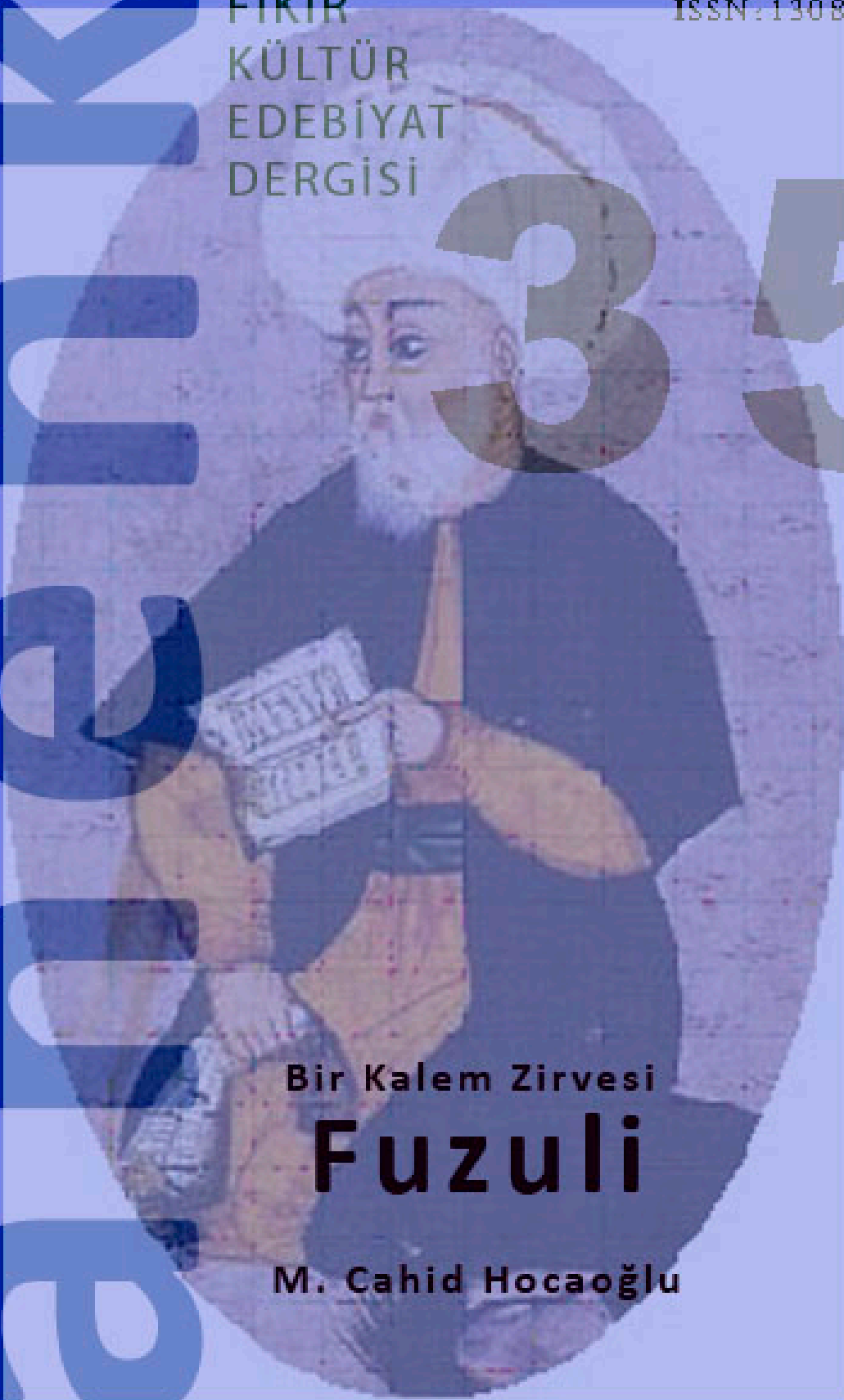

Eylül 2011

ISSN:1308-3732

**FIKİR
KÜLTÜR
EDEBİYAT
DERGİSİ**

Bir Kalem Zirvesi

Fuzuli

M. Cahid Hocaoğlu

âhenk
35
Eylül
2011

Editör

Biçim ve Öz Üstüne - Mehmet Sait Karaçorlu

Deneme

Alaturka - Bahri Akçoral

İnceleme

Bir kalem Zirvesi Fuzuli – M. Cahid Hocaoğlu

Niyazi Mısri Okumaları – Dr. Ali Vasfi Kurt Asım'ın Nesli - M. Sait Karaçorlu

Şiir

Kervan - Artunç İskender

Saldın Beni - B. Nuri Demircan

Gözlerime Bak Çocuk - Meriç Çetin

Hikâye

Mesnevi Dersleri

Kan Ve Süt - M. Sait Karaçorlu

Masal

Çelimsiz Şehzade - Laedri

Şiir Defteri

Sonnet XLII - Charles Baudelaire

Nesir Defteri

Sultan Abdülhamit'in Halline (Tahttan İndirilmesine) Dair Fetva

Biçim ve Öz üstüne

Sanatkâr tabiatı taklit etmez. Zaten var olanı tekrar etmek sanat değil onu çoğaltmaktır. Ama tabiatı aşamaz da. Tabiata aykırı olanı sanat diye kabul ettirmeye çalışanlar kendi hücrelerinde dönüp durmaktalar.

Sanat özgürlüktür, kim koymuş bu kuralı, kurala uymak zorunda değilim diyenler garabetlerini yaygınlaştırmayı başarmış olsalar dahi itibar kazandıramadılar. Çünkü kural bizzat tabiatın ve sanatın kendi doğasından çıkıyor. Eskilerin zevk-i selim dediği estetik normlar ortaya konan şeyin bir sanat eseri mi yoksa garabet mi olduğunu belirleyen ölçüttür.

Meseleyi sanat gibi geniş bir alandan çıkarıp alanı daraltalım. Sözü şiire getirelim. Şarkı sözü yazarların herzelerini şiir zannedenlerin bozulmuş zevk-i selimlerini konunun dışına çıkaralım. Anlamadığına düşman olanları, cahili olduklarından nefret edenleri söz meclisine sokmayalım. Ama bir şiir medeniyetinin parlıtlı mirasının üzerinde oturup da kafasını çevirip bakmayanlara birkaç laf etmeyi vazife addedelim.

Geçmiş kültür mirasımız bir şiir medeniyetinin mirasçısı olduğumuzu gösteriyor. Her şeyi şiir söylemek için bahane etmiş bu medeniyetin temsilcileri. Ölümü, doğumu, bir çeşmenin pınarından ilk suyun akışını, bir caminin inşasını, bir köprü'nün hizmete açılışını, bir savaşı, bir barışı, bir tahta oturuşu, bir tahttan ayrılışı, bir kahramanlığı, bir korkaklığı hayata dair ne varsa onu şiirle ifade etmiş. Şiirle ifade etmekle yetinmemiş tarihlerini bile mısraların içine gizlemiş. Sevinçlerini şiirle büyütmüş. Hüzünlerini şiirle teskin etmiş. Acılarını şiirle hafifletmiş. Beğendiklerini şiirle alkışlamış. Nefretlerini şiirle yumuşatmış.

Hepsi bir tarafa hikâyelerini bile doğrudan değil şiirle anlatmış.

Kelimeleri hazineleri dolduran incilere, mercanlara; şairleri hazinenin anahtarı teslim edilmiş güvenilir bekçilere benzetmiş. O kelimeler anlamının dışında kullanılmasın diye zamanla anlam kaymasına uğrayıp da içi boşalmasını sağlam mahfazaların içine saklamış. Kalıplar kelimeleri saklayan anlamların gömüldüğü abideler gibi yükselmiş mısraların içinden. Sonra o mısraların içine kelimeleri yerleştirirken onların ritmine sadık kalmaya özen göstermiş. İşte demiş tabiatla aslolan düzendir. Hiçbir şey kendiliğinden ve tesadüfen değildir. Gelişigüzel düzensiz dağdan bayırdan toplamayla anlam ifade edilmez. Anlam olmayınca sanatın temel gayesi yok olur. Söz söyleyeceksen dili kaybetmeden dilin temel kurallarına bağlı kalarak söyleyeceksin. Hep aynı renkleri kullanıp biri diğerine asla benzemeyen resimler yapan ressam gibi olacak şairler. Her bir şiir de tabiatı taklit etmeyen ve ama tabiatı aşmaya çalışmayan, biri diğeri olmayan bir resim gibi.

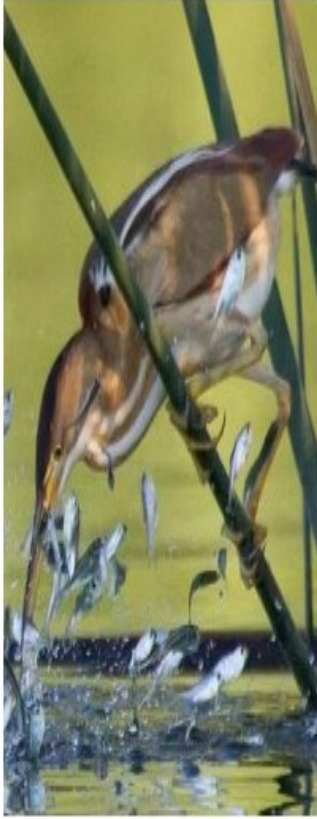
Eski ne varsa kötüdür, kaldırıp atılması gerekir histerisine düşünce toplumsal cinnet, şiirle uğraşanlar da kaptırmışlar bu histeriye kendilerini. Aruz nedir ki, failatün, failatün, failün, atalım bunları. Zaten bizim de değil. Arap'tan Acem'den alınma şeyler, kafiyeyi, heceyi, sanatı, kalıbı atınca geriye saf şiir kalır demiş aklı başında olanları. Amma işte onların da eski olduğu zamana geldik. Şimdi siz de eskidiniz, artık sizden de kurtulma zamanı geldi demeye gönlümüz elvermiyor.

Ama onların açtığı çığır, hiçbir kuralı bilmeden, hiçbir kurala bağlı kalma zarureti hissetmeden, çiziktirdikleri dışavurumlarını şiir zanneden bir guruh çıkardı ortaya. Onları ne yapacağız? Şiir okuyandan çok yazan var sözü sadece bir latife midir? Eğer latifeyi birazcık geçecek kadar hakikat payı varsa vay halimize deme zamanı gelmiş değil midir?

Biçim önemli değildir, öze bakalım sözü bir mugalâtadan başka bir şey değildir. Bedeni olmayan ruhtan, donanımı olmayan yazılımdan, sözcüğü olmayan anlamdan mı bahsediyoruz? Yoksa tabiata aykırı ucubelerden mi?

Kervan

*Yokuş tırmanıyordu bir araba dizisi
Hepsi en öndekine ayak uyduruyordu
Yükü çok mu ağırdı sanki isteksiz gibi
Arabanın birinde bir kadın ağlıyordu*

*Kenardaki yolcular meraksız ve kayıtsız
Kanıksanmış buradan bu kervanın geçişi
Her kes kendi yolunda sadece bir ikisi
Tanıdık var mı diye gözlüyor geçenleri*

*Kimisi uzun olur hemen gelmez arkası
Kimindeki araçlar geçer yana parlaya
Kimisi de çok kısa hatta yalnız öndeki
Üç beş kişi oturmuş arkadaki sıraya*

*Bazan da bir otobüs belediye hizmeti
Yokuşla arası yok acı acı inilder
Sanki kendi diliyle yetmez mi bu çile der
Gene de zor yoluna aheste devam eder*

*Yokuş tırmanıyordu arabadan bir dizin
Aynı hızla telaşsız terkeder gibi yurdu
Bir kervan ki her zaman geçişi böyle hazin
Arabanın birinde bir kadın ağlıyordu*

Mesnevi'den: Kan ve Süt

Mesnevi bir müddet gecikti / Kanın süt olması için zaman gerekti

Mesnevi'nin birinci cildi bittikten sonra, ikinci cilde birkaç sene sonra başlanmıştı. Giriş olarak bu gecikme dile getiriliyor. Malum olduğu üzere hazreti Mevlana söylüyor, manevi evladı Hüsamettin Çelebi ise yazıyordu. Gecikmenin görünen sebeplerine geçmeden önce her şey gibi şiirin ve hikmetin de bir oluş sürecinden geçme, bir demlenme, bir kemale erme zaruretinden bahsediliyor. Her şeyin bir vakti ve zamanı vardı. Vaktinden önce hiçbir şey meydana gelmez hiçbir şey zuhura çıkmazdı. Vaktin ve zamanın geçişi Âlemlerin Rabbinin "yaratma" sıfatının "ol" deyince "oluşun" yine onun sünnetine uygun bir yoldan geçme zaruretine bağlıydı. O oluş sebepler ve sonuçlar zinciri içinde tahakkuk ediyordu. Sebepler ve sonuçlar zinciri sünnetullahın diğer ifade şekliydi. Olan hiçbir şey esasında gecikmemiştir ve erken de olmamıştır. Bir şeye gecikme veya vaktinden önce gelme sıfatını veren insanın sabırsızlığıdır. İşte tam burada süt metaforuyla dikkatlerin toplanması isteniyor. İçilen süt nasıl meydana geldi? Birdenbire ve kendiliğindenmiş gibi gelen yavaşlığı insanın gafletiyle birleşince öncesi yokmuş gibi gelir. Oysa vücudun sütü üretmesi bir fabrika donanımının hassas dengeleri içinde yavaş bir o kadar da olağanüstüdür.

Anne sütü doğumdan sonraki ilk yedi günde bebeğin emeceği kıvama gelir. Bu süte ilk süt (kolostrum) denir. Bu süt protein, mineral ve vitamin bakımından çok zengindir. Sarımsı rengi yüksek beta karoten düzeyinden kaynaklanır. Emen bebeği hastalıklardan koruyucu antikorlar içerir. Böylece bebek; annenin geçirdiği hastalıkların hepsine karşı doğal yoldan aşılınmış, bağışıklık kazanmış olur. İlk yedi günden sonraki sütte protein miktarı azalır. Yağ ve kalori artar. Annede doğum öncesinden başlamak üzere laktasyon, (vücudun süt üretmesi) üç ayrı merhalede gerçekleşir. Her merhale metabolik hormonlar tarafından denetlenir. Bebeğin emmesi annenin hipofiz ön lobunu uyarır. Bu uyarıdan etkilenerek prolaktin hormonu salgılaması artar. Süt alveolarında süt yapımı başlar.

Artık annenin hayatiyetini sağlayan kan süte dönüşerek bir başka varlığın hayatını devam ettirmesine başlamıştır.

Şiir ve hikmetin bir başkasının manevi diriliğine, ruhuna gıda olmasına başlayabilmesi için bir zaman geçmesi gerekir. Bu zaman bazen uzun sürebilir. Ama sabırla beklemek, vakti zamanı gelince o gıdadan hayat bulmak doğru olandır.

Bahtın bir çocuk doğurmadıkça / Kan tatlı süte dönüşmezdi

Kanın süte dönüşmesi için bir zamana ihtiyaç var. Ama daha öncesinde bir anneye ihtiyaç var. Annelik için bahtın bir çocuk nasip etmesini bekleme süresi var. Bahtın sana bir çocuk doğurursa annelik başlayacak, annelik gerçekleşince kan süte dönüşecek.

6

Hakkın ışıltısı Hüsametlin / Dizginlerini göklerden çevirdi

Hüsametlin Çelebi, dünyevi olarak eşini kaybetmiş, manevi olarak o hüznü ile inzivaya çekilmişti. Onun inzivası mana âleminin göklerinde at koşturmak gibi bir tefekkür ve zikir hâliydi. Artık atının dizginlerini yeryüzüne doğru çevirdi.

Hakikatler burcuna miraç etmişti / Bahar gelmeden gonca açılmaz

O hakikat burçlarına yükselmışti. Gündelik işlerin içine dönünce Mesnevi yazılmaya başlanacaktı. Bahar gelmeden gonca açılır mı? Mesnevi goncasını açacak bahar gibi geldi aramıza, göklerden atını aramıza sürdü artık, Hüsametlin Çelebi.

Deryadan sahile eriştiğinde / Mesnevinin şiirinin ritmi de girdi düzene

Onun inzivasında dolaştığı maneviyat âleminin okyanusundan buraya, sahile ulaştı. O buraya ulaşınca Mesnevi de terennüm ettiği bestenin ritmini buldu.

Mesnevi ruhların cilası idi / Siftah günü onunla döndü

Ruhların da cilaya ihtiyacı olur. Ayna nasıl paslanır veya buğulanır da aksedeni doğru göstermezse, paslanmış veya buğulanmış ruhlar da doğruyu gösteremez. Ruhların cilası şiir ve hikmettir. Mesnevi paslı ve buğulu ruhlara ciladır. Bu cilanın siftahı Hüsametlin Çelebi'nin dönüş günü oldu.

Açılış tarihi uğurlu gelir / Altı yüz atmış iki yılında

Siftah kelimesi "istiftah: feth: açmak" kökünden gelir. Esnafın alışveriş için dükkânı açtığı ilk kazandığı paraya siftah parası denmekteydi. Bu para besmeleyle alınır, bereketli olması, arkasından bol hayırlı kazanç gelmesi için dua edilirdi. Mesnevi'nin ikinci cildine başlama tarihi zikredilerek (Hicri: 662 Miladi: 1264) hayırlı ve uğurlu olması dileği beyan buyruluyor.

Giderken bülbül dönünce doğan / Anlam avı için kanatlar çırpın

Hüsametlin Çelebi; giderken bülbül gibiydi. Gittiği inzivasında, vahdet denizine dalmıştı. Manevi âlemin sırlarına muttali olmuş, manevi makamı yücelmiş olarak geri döndü. Anlam avına çıkmış bir doğan gibi.

Şahın bileği yurdu mekânı olsun / Ebede kadar halka bu kapı açık kalsın

Doğan Kuşları avcı kuşlardır. Eğitilir, eldiven takılmış bileklerin üzerinde taşınır, onunla ava gidilir. Av görününce bırakılır. Serbest kalan Doğan Kuşu uçar, avı yakalar, pençesinde taşıyarak sahibine getirir. Ey Doğan Kuşu gibi mana avına çıkmış Hüsametlin Çelebi, bulunduğu yer Padişahın bileği olsun. Padişahın bileğinde taşınacak kadar değerli yüksek kadrin yüce olsun. Bu Mesnevi ile açtığımız mana okyanusuna giden yola çıkan kapı ebediyen açık kalsın.

Bil ki heves ve şehvet bu kapının afeti / Kurtulursan, hadsiz hesapsız şerbeti

Ey bu kapıdan mana deryasına geçmek isteyen kişi! Tek başına bu kapıda durman sana bir fayda

sağlamaz, Bil ki, içinde taşıdığı şehvet ve heves tortusu ile bu kapıdan geçersen onlar da bu kapının afetidir. Ama onlardan azade olur da gelirsene bu kapıdan geçtiğinde sana sunulacak şerbetin haddi hesabı yoktur.

Ağzını kapat da o âlemi temaşa eyle / Ağız gözbağıdır zira onu görmeye

Ağzını kapat. Sadece Mesnevi dinlemek veya okumakla olmaz. O şerbeti içmen, sana kapısı açılan manevi âlemi temaşa edebilmen için, ağzını kapaman gerekir. Soru sorma, lüzumsuz, boş ve gereksiz konuşma. Dinle, can kulağıyla dinle. Ağzının başına açtığı her türlü beladan uzaklaşabilmen için onu kapalı tutman gerekir. Az ye, gerekli olmadıkça konuşma, sus. Heves ve şehvetini besleyen ağzındır. O iki canavarı ağzınla besliyorsun. Beslendikçe azgınlaşan heves ve şehvet canavarı senin manevi âlemi görmeni engelliyor. Ağzın; sana hakikatleri görmeni engelleyen bir gözbağıdır. Bu yüzden ağzını kapa.

Ey ağız cehenneme sebep sensin / Ey cihan berzaha götüren rehber sensin

Ey ağız! Cehennemin kapısı sensin. Öncelikle cennetten kovulma, yasaklanmış ağaca yaklaşma sebebi sen olduğun için cehennemin yolu seninle açıldı. Cennetten bu dünyaya sürgün edilişimiz senin yüzünden. Bu dünya bize neyin yolunu gösterebilir? Hangi hakikate ulaşmamıza rehberlik edebilir? Onun rehberliği ancak berzahı gösterecek kadardır. Berzaktan cehenneme giden yolu da ağız düşüyor. Küfür, şirk, yalan, iftira, gıybet, nemime gibi büyük günahların hepsi ağız vasıtasıyla işleniyor. O yüzden ağız cehennem alevlerini saçan bir dehliz gibidir. Eğer ağzını kapalı tutmayı başarabilirsen bütün bunlardan emin olursun.

Hazreti Musa'nın şeriatında "savm-ı kelam: söz orucu" vardı. Hazret-i Meryem; kucağındaki Hazret-i İsa'yı soranlara "Ben Allah için savm-ı kelama niyet ettim, bugün kimse ile konuşmayacağım" {Meryem - 26} demişti.

Ebedi nur, alçak dünyaya yakın / Saf süt, kan ırmağına yakın

Ebediyetin nuru ile dünya, süt ile kan birbirine çok yakındır. Dünya alçaktır, kan ise necaset. Sen ebediyet nurunu ve saf sütü istemelisin.

Orada ihtiyatsız bastığın bir adımla / Saf sütü karıştırdın kötü kana

Bu iki zıddın arasında ince bir perde var. Tıpkı tatlı suyla acı suyun arasına çekilen set sebebiyle birbirine karışmadığı gibi iki zıt da birbirlerine yakın olmakla beraber aynı değildir. Ebediyet nurunu bu dünyada görebilirsin. Ebediyet nuru ile bu sefil dünya birbirinin içinde. Saf süt de kan ırmağına yakın damarlardan akıyor. Çok dikkat etmelisin. Hatalı bir adımın seni bir taraftan diğer tarafa geçiriverir. Ebediyet nurunu görmek yerine dünyanın cifesine bataabilirsin. Mesneviden içeceğin saf ve temiz şiiir ve hikmet sütü yerine kan akan ırmağa dalabilirsin. Adımını sakın ihtiyatsız atma. Tedbiri elden bırakma.

Âdem nefesine zevki için bir adım attı / Cennetin hicranını boynuna taktı

Âdem de böyle ihtiyatsız bir adım atmıştı. Yasak denilen yere gitmekten kendini alıkoyamamıştı. Bir adım attı o adım cennetin hasretini bir köle tasma gibi boynunda taşımasına sebep oldu. O adımı atmasaydı cennetten sürgün edilmeyecekti. İndiği bu sefil dünyada ömrü boyunca cennetin hicranıyla yanıp tutuşmayacaktı. Ama ne yazık ki ihtiyatsız adımı attı.

Melekler ondan kaçınır oldu / Ağız yüzünden ağladı durdu

Birden her şey değişiverdi. Bir baktı ki bulunduğu yerden uzak, çok uzak bir yere sürgün edilmiş. İsteddiği her şeyi hiçbir çaba sarf etmeden elde edebileceği anavatanından, kan, yalan, gözyaşı, ihanet dolu yeryüzüne indirilivermiş. Ne cennet kalmış ne de Havva. Yasağı çiğnemiş. Cezası sadece sürgün olarak kalmamış. Kendisine secde eden melekler de artık saygı ve itibar göstermez olmuşlar. Âdem büyük bir

pişmanlık içinde ağlayıp durmuş.

Gerçi onun günahı bir kıl kadardı / Amma öyle bir kıl ki iki gözünde de vardı

Onun günahı bir tek defa yasağı çiğnemektir. Günah bile denemezdi. Af edilmeyi hak edecek küçük bir ayak sürçmesi, küçük bir hataydı. Peygamberlerin böyle ufak hatalarına “zelle” denilirdi. Bütün peygamberlerin böyle “zelle” denilen küçük hataları olacaktı. Mükemmel “subhan: bütün noksanlılardan münezze” olanın yalnızca âlemlerin Rabbi, olmasını izhar eden bir hikmeti de vardı. Fakat bu kıl kadar küçük hata tıpkı insanın gözüne kaçmış bir kıl kadar azap vericiydi.

Âdem Hakkın nurunun gözüdür / Gözde bir kıl dağ gibi görünür

Âdem Ezeli Olan Allah'ın nurunun gözüydü. İnsan (Bu kelimenin aslı, lügat âlimlerince "ins" den gelmektedir. Kamusta da "Nisyan" kelimesinden geldiği zikredilmektedir. Akıl, şuur ve iman ile diğer canlılardan ayırır. Cenab-ı Hakk'ın en mükerrem yarattığı mahlûku olup, Rabbanî nimetleri unutkanlığı dolayısıyla insan denilmiştir.) Bütün mahlûkatın içinde hakkı görebilme kabiliyeti insana verildiği için Allah'ın nurunun gözü denmektedir. İşte Âdem'in o küçük hatalı adımı aslında gözünde çıkan bir kıl gibiydi. O kıl verdiği azap itibarıyla dağ gibi büyüktü.

Orada Âdem eyleseydi meşveret / Ona pişmanlığı olmazdı mazeret

Meşveret, bir konu hakkında fikir alışverişinde bulunma diğer adıyla istişare etmek demektir. Hakkında ilahî hüküm bulunmayan konular için farzdır. İstişare usul ve adabı ile yapılmalıdır. Hazreti Âdem'in orada istişare edeceği makam elbette meleklerdi. Yukarıdaki beyitte meleklerin ondan yüz çevirmesinden bahsedilmişti. Eğer meleklerle meşveret etse idi, aklını meleklerin akıyla birleştirmiş olacaktı. Böylece o ihtiyatsız adımı atmayacak, yasağı çiğnemeyecek, pişmanlık içinde kalmayacak, pişmanlığını mazeret olarak ileri sürmeyecekti.

Eğer aklın bir başka akıl ile yar olur / Kötü işe, kötü söze mânia olur

İşte ortak akıl teklif ve öğüdü yüzlerce yıl öncesinden geliyor. Akıllar birleşince kötülüklerin ortaya çıkma ihtimali azalır. Akıllar birleştiğinde ortaya çıkan karar, kötü işlere, kötü sözlere engel olacaktır.

Ama nefsin bir başka nefis ile yar olur / O azıcık aklın durur bî-karar olur

Akıllar değil nefisler birleşirse, işleri tedvir etmeye yetmeyen azıcık aklın da gider elinden. Aklın az, nefsin çok iken azı çoğaltman gerekir. Ama sen çoğu çoğaltırsan az tamamen işe yaramaz hâle gelecektir.

Yalnız başına Zühre yıldızı gibisin / Ama bir sevgilinin gölgesinde güneşsin

Tek başınayken gökteki Zühre Yıldızı gibi yalnız kalırsın. Yalnız kalırsan aklını birleştireceğin hiç kimseyi bulamayacaksın. Ama gölgesinde kendini emniyette hissedeceğin bir dost bulursan yalnız başına bir yıldız değil etrafını aydınlatan, ısıtan bir güneşe dönüşürsün. Aklın o dostun akıyla birleşir.

Evliyadan birini eylersen yârin rehberin / Eğer buysa isteğin Huda'dır yaverin

O halde durma hemen Evliyadan bir rehber edin kendine. Bir insanı kâmilin dostluğunu kazan. Onun gölgesine sığın. Onun irşadına aç gönlünü. Böyle yaptığında Allah'ın yardımı hemen yanı başında olacaktır.

Bir Kalem Zirvesi **Fuzulî**

Yalnız Türk-İslâm Dünyası için değil, dünya edebiyatında da bir zirve, bir dünya klasiğidir Fuzuli; 500 yıldır aşılamamış bir zirve. Yalnız şiir sanatındaki erişilmez ustalığıyla değil, emsalsiz lirizmi ve aşka âşık kişiliğinin benzersizliğiyle de zirve sıfatını hakeder o. Bizim içinse hâlâ onun lügate bakmadan anlayabileceğimiz şiirlerinin varlığı, hem bütün bu özellikleri görebilme kolaylığı bakımından, hem de kendimizi tanımaya, kendi kültürümüz üzerinde düşünmeye yöneltmesi bakımından önemlidir.

***Perişan hâlin oldum sormadın hâl-i perişanım
Gamından derde düştüm görmedin tedbir-i dermanım
Ne dersin rüzgârım böyle mi geçsin güzel hânım
Gözüm canım efendim sevdiğim devletli sultanım***

Var mı bu kıt'ada lügate bakmayı gerektirecek kelime ?
Unutmayalım, 500 yaşında bu şiir!

Hayatı:

Fuzuli'nin hayatı hakkında bildiklerimiz; Bağdat civarında doğmuş, büyümüş, yaşamış ve ölmüş olduğu, asıl adının Mehmed, babasının adının Süleyman olduğu dışında pek kesin değildir.

Farsça divanının önsözünde, Fuzuli mahlâsı (lâkabı) hakkında bilgi vermektedir: Fazla, lüzumsuz, beyhude ve fodul gibi anlamlara gelen bu mahlâsı, başkaları seçip beğenmesin diye almıştır. Bu kelime aynı zamanda ilim, marifet, meziyet gibi anlamlara gelen fazl ile de ilgilidir. Aynı divanda, mahlâsıyla ilgili şöyle bir beyit de vardır:

***“Ey güzel! Fuzuli seni seviyor” dedim;
“Zaten bu edepsizlikleri yüzünden adı Fuzulidir” dedi***

Hille veya Kerbelâ'da 1480-1490 yıllarında doğmuş olduğu kabul edilir. Onun hayatı hakkındaki bilgilerin çoğunu gene kendi kaleminden öğreniyoruz.

Çağdaşı olan bir şairin:

***Der Hille dü şâirend eknun
Fazlî püser ü peder Fuzulî***

Şimdi Hille'de iki şair vardır: Fazlî oğuldur, Fuzulî baba.

şeklindeki beytinden Fuzuli'nin oğluyla beraber Hille'de yaşadığı anlaşılmaktadır.

Fuzulî'nin Farsca divanının mukaddimesindeki

**Zer nist sîm nist Güher nist, lâ'l nist
Hâk est şî'r-i bende velî hâk-i Kerbelâ**

Benim şiiirlerim altın değil, gümüş değil, inci değil, lâ'l değil, topraktır; ama Kerbelâ toprağıdır.

beytiyle mecazen de olsa Kerbelâ'da doğduğunu anlatmaktadır.

Gene bu mukaddimedede: ... menşe' vü mevlîdüm Irak-ı Arab olup temâmî-i ömrümde gayrı memleketlere seyâhat kılmadığuma ... diyerek, doğduğı ve yaşadığı yerin Irak-ı Arab olduğunu belirtmekte ancak ayrıntı vermemeğe, Irak-ı Arab'ın neresinden bahsettiğini açıklamamaktadır. Bazı kaynaklarda Fuzulî-i Bağdadî diye anılması da bu bölgesel tesbite bir işarettir.

Fuzulî Oğuz Türklerinin Bayat aşiretindedir. Ana dilinin Türkçe, dolasıyla kendisinin de Türk olduğunu hem eserlerindeki halis Türkçeden, hem de Hadikatüs-Süeda'daki şu rubaisinden anlıyoruz:

**Ey feyz-resan-ı Arab u Türk ü Acem
Kıldın Arab'ı efsah-ı ehl-i âlem
İtdün füsehâ-yı Acem'i İsi-dem
Men Türk-zebandan iltifat eyleme kem**

Ey Arab'a Türk'e ve Acem'e feyz bağışlayan (Allahım), Arab'ı dünyanın en açık ve düzgün konuşanı yaptın; İran'ın düzgün konuşanlarını İsâ nefesli ettin; dili Türkçe olan benden de yardımını esirgeme.

Sıkıntılı bir zamanında

**Fuzulî ister isen izdiyad-ı rütbe-i fazl
Diyar-ı Rûm'u gözet terk-i hâk- Bağdat et**

İlim ve irfan rütbenin yükselmesini istiyorsan Anadolu'ya bak, Bağdat toprağını terket.

demiş; bir yerde Tebriz'e, başka bir yerde Hindistan'a gitmek istediğini söylemiş; hattâ

**Necef'te bağlamayam Hak hizmetine kemer
Gidip Firenk diyârına bağlayam zünnâr**

diyecek kadar işi ileri götürmüş olsa da bir yerde de:

**Edemen terk Fuzulî ser-i kûyın yârin
Vatanımdır vatanımdır vatanımdır vatanım**

Sevgilinin yaşadığı yeri terk edemem, vatanımdır

...

diyerek bu bölgeye duyduğu sevgiyi dile getirmiş, terk etmeme azmini ömür boyu devam ettirmiştir. Aslında gezip tozmayı sevmediğini de Farsca divanının önsözünde, mahlâsı ile ilgili bilgi verirken açıklamaktadır.

Fuzulî'nin iyi bir eğitim gördüğünü, hadis, fıkıh, kelim gibi dinî ilimlerin yanı sıra hendese (geometri), riyaziye (matematik), hey'et (astronomi), hikmet (felsefe), kimya, hattâ tıp eğitimi aldığını, kendi ifadelerinden, zamanında hakkında yazılanlardan ve eserlerindeki bu ilimlere olan vukufunu yansıtan ifadelerden anlıyoruz. Kendisi de bir şâir için ilim sahibi olmanın önemini vurgulamış, Türkçe Divan'ın önsözünde ... ilmsiz şî'r esâsı yok dîvâr gibi olur ve esâssız dîvâr gâyetde bî-i'tibâr olur ve ... ve ilmsiz şî'rden kâleb-i bî-rûh gibi teneffür kılup ... diyerek, ilmsiz şiiirin temelsiz duvar gibi olduğunu, temelsiz duvarın ise itibarının olamayacağını; ilmsiz şiiirden ruhsuz kalıpmış gibi nefret ettiğini ifade etmiştir. Türkçe, Arapça ve Farsca'yı, bu üç dilde üç ayrı divan yazacak kadar iyi biliyordu.

**Münşi-i hikmet ki çekmiş hâme-i hikmet-nigâr
Safha-i eyyâma kılmış sebt-i vaf-i her diyar**

**Buk'a-i Bağdadın itmiş vafını Dârüs-selam
Kim ana teslim tahsin ide her kişver ki var**

**Evliyâ burcu dimiş zira ki hâk-i eşrefi
Buk'a bukâ eyliyâ'ullaha olmuştur mezar**

münşi: inşa eden, yazan, iyi yazan (burada: Allah)

hâme: kalem

hikmet-nigâr: hikmet yazan

safha-i eyyâm: günlerin akışı

sebt: yazma, kaydetme, deftere geçirme

vaf: nitelik

buk'a: memleket, toprak parçası, ülke.

Darüs-selam: Huzur yeri, selâmet evi; Bağdat. İstanbul. [tas.] Cennet.

kışver: memleket, ülke; iklim.

hâk-i eşref: şerefli toprak

beyitleriyle başlayan, Bağdat ve Kerbelâ'nın meziyetlerini ayrı ayrı saydığı meşhur Bağdat Kasidesini Kanuni Sultan Süleyman'ın M. 1524'de Bağdat'ı fethi üzerine yazmış ve

Geldi burc-ı evliyâ'ya pâd-şah-ı namdar

mısrayla bu fethe H. 941 tarihini düşürmüştür.

Bu tarihten önce bölge Safevilerin hâkimiyetindeydi ve Fuzulî devrin yönetiminden kendisiyle ilgilenilmesi, geçiminin devlet tarafından sağlanması yolunda taleplerde bulunmuş; Safevi hükümdarı Şah İsmail'e kasideler, hattâ Beng-ü Bade isminde bir de müstakil eser sunmuş ise de bu çabalarından kayda değer bir sonuç aldığına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Kanunî'nin Bağdat seferi ve fethi esnasında Bağdat'a gelen Osmanlı ileri gelenleriyle, şairler ve komutanlarla sıcak ilişkiler kurmuş, onlarla sohbetler yapmıştır. Sonunda kendisine cüz'i bir aylık bağlanmış ise de, muhtemelen şehirde yeterli düzen ve intizam sağlanıp da ordu geri döndükten sonra bu aylığını almakta güçlüklerle karşılaşmış ve meşhur Selâm verdim rüşvet değildir diye almadılar ifadesinin yer aldığı Şikâyetnâmesi'ni bu vesileyle yazmıştır.

Bağdat ve civarında baş gösteren bir veba salgını esnasında 1556 yılında ölmüştür. Türbesinin Kerbelâ'da olduğu bilinmekte ise de yeri hakkında rivayetler çeşitlidir.

Sanatı:

Şiirde olduğu kadar nesirde de olağanüstü başarı gösteren Fuzulî, şekil bakımından bir gazel şairidir. Gazel, edebiyatımızın, özellikle eski edebiyatımızın başta gelen formudur ama, gazelin Fuzulî'deki önemi, gazel için şiir yazacak kadar ileri seviyededir:

**Gazeldir safâ-bahş-ı ehl-i nazar
Gazeldir gül-i bû-sitan-ı hüner**

Bakmasını bilenlere safa veren gazeldir, hüner bahçesinin gülü gazeldir.

**Gazal-i gazel saydı âsan değil
Gazel münkiri ehli-irfan değil**

Gazel ceylanını avlamak kolay değil, gazeli inkâr eden irfan sahibi değil.

**Gazel bildirir şâirin kudretin
Gazel artırır nâzımın şöhretin**

Şairin kudretini gazel bildirir, şiir yazanın şöhretini gazel artırır.

**Gönül gerçi eş'âra çok resm var
Gazel resmin et cümleden ihtiyar**

Gerçi şiirde çok şekil var (ama sen gene de)

gazeli hepsinden üstün tut

**Ki her mahfilin ziyetidir gazel
Hired-mendler san'atıdır gazel**

Gazel her toplantının süsüdür, gazel akıllı ve anlayışlı olanların sanatıdır.

**Gazel dé ki meşhur-ı devran ola
Okumakla yazmakla âsan ola**

Gazel söyle ki dünyada meşhur olsun, okuyup yazması kolay olsun.

Sayısal olarak da, hacim olarak da gazelin en fazla kullandığı form olması, onun diğer formlarda daha az başarılı olduğu anlamına gelmez. Leylâ ile Mecnun mesnevisi de, Su Kasidesi de alanlarında birer şaheserdir. Rubai, murabba, kıt'a ve diğer formlarda da aynı başarı çizgisi devam etmektedir.

İçerik bakımından o, lirik bir şairdir; herkesin hissedebileceği duyguları, herkesin başamıyacağı bir ustalıklı ifade etmesini bilmiştir. Onu şiirleri

yalnızlık:

**Ne yanar kimse bana âteş- i dilden özge
Ne açar kimse kapım bâd-ı sabâdan gayrı**

ayrılık:

**Bes ki hicranındadır hasiyyet-i kat'-i hayat
Ol hayat ehline hayranem ki hicranındadır**

...

**Derd-i hicrân, natüvan etmiş Fuzûlî hasteyi,
Yok mudur Yâ Rabb devâ-yı derd-i hicrân eyleyen!**

**natüvan: Zayıf, kuvvetsiz, güçsüz, âciz
kalb-gönül kırıklığı:**

**Muharrirler yazanda her kime âlemde bir rûzî
Bana her gün dil-i sad-pâreden bir pâre yazmışlar**

...

**Lâhza lâhza hublar gördüm ki kastındadır
Pâre pâre eyledim ben hem dil-i suzânımı**

kimsesizlik ve çaresizlik:

**Dost bî-pervâ felek bî-rahm ü devran bî-sükûn
Derd çoh hem-derd yoh düşmen kavî tâli' zebûn**

hüzün:

Vaiz bize dün dūzahı vafsetti Fuzuli
Ol vafş senin külbe-i ahzanın içindir
dūzah: cehennem
külbe: kulübe
ahzan: hüzünler, kederler

...

Kılma her saat beni rūsva-yi halk ey berk-i ah
Eyleme ruşen şeb-i gam külbe-i ahzanımı

rūsva: ayıplı, ayıplanan, rezil, kepaze, hor,
hakir

berk-i âh: "âh" edince çakan şimşek
rûşen: parlak, aydın. Belli, âşikâr.
şeb: gece

gam:

Eksik olmaz gamımız bunca ki bizden gam alıp
Her gelen gamlı gider şad gelip yanımıza

vefâ özlemi:

Vefâ her kimseden kim istedim andan cefa
gördüm
Kimi kim bîvefâ dünyada gördüm bîvefâ
gördüm

cefâkeşlik:

Beni cândan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz
mı

Kamu bîmârına cânân devâ-yı derd eder ihsân
Niçin kılmaz bana dermân beni bîmâr sanmaz
mı

şem: mum

bîmâr: hasta

...

Vücutum ney gibi surâh surâh olsa ah etmem
Muhabbetden dem urdum incinmek olmaz
cefâlardan

surâh: gedik, delik

...

gibi acı veren duyguların en güzel ifadeleriyle doludur. Ama bütün bu duyguların merkezinde ve kaynağında temel itici güç olarak aşk yer alır; o bir Aşk Şairi'dir. Şüphesiz şiirlerinde ve nesirlerinde başka konuları de işlemiştir ama, aşk'ın yeri her şeyden başkadır, üstündür onun için. Hemen her şiirinde hissedilen bu aşk tutkusunun kaynağını şu

kıt'asında görürüz:

İlm kesbiyle pây-e-i rif'at
Arzu-yı muhal imiş ancak
Aşk imiş her ne var âlemde
İlm bir kıyl-u kaal imiş ancak

kesb: elde etmek, edinmek

pây-e: Derece, mertebe, rütbe.

rif'at: Yükseklik. Yüksek ve büyük rütbe sahibi
olmak

muhal: Gerçekleşmesi imkânsız olan;
olmayacak, imkânsız
kıyl-u kaal: dedikodu

Fuzûlî rind-i şeydâdır hemîşe halka rüsvâdır
Sorun kim bû ne sevdâdır bu sevdâdan
usanmaz mı

...

Bende mecnundan füzun âşıklık istidadı var
Âşik-ı sadık benem mecnunun ancak adı var

füzun: fazla, daha fazla, çok fazla
istidad: yetenek, kabiliyet

...

gibi hafızalardan silinmeyen beyitlerinde de;

Işka saldım men meni pend almayub bir
dôsttan

Hiç düşman etmez ânı kim itdüm men mana

Dosttan nasihatini dinlemeyip ben kendimi aşka attım; benim kendime ettiğimi düşman bile etmez.

...

Işkında mübtelaluğumu ayb iden sanur
Kim olmak ihtiyar iledir mübtela sana

Aşkında (sana) tutkunluğumu ayıplayan zanneder ki sana tutulmak (insanın) elindedir.

Seni melek görelî yazmaz oldu ışkı günah
Velfî yazıldı bu yüzden besî sevab sana

Melek seni görelî aşkı günah (olarak) yazmaz oldu; ama bu yüzden sana çok sevap yazıldı.

gibi fazla bilinmeyen beyitlerinde de aşkın en güzel terennümlerini dinleriz.

Fuzuli'nin âşik olduğu güzelin özelliklerinin merak ettiğimizde karşımıza şu beyitler çıkar:

**Gönlüm açılır zülf-i perişanını görgeç
Nutmuk tutulur gonca-i handânını görgeç**

Senin perişan saçlarını görünce gönlüm açılır;
gülen goncanı görünce nutmuk tutulur

**Bakdukca sana kan saçulur dîdelerimden
Bağrum delinür nâvek-i müjgânını görgeç**

Sana baktıkça gözlerimden kan saçılır;
kırpiklerinin okunu görünce bağrum delinir.

**Ra'nalığ ile kâmet-i şimşadı kılan yâd
Olmaz mı hacil serv-i hırâmanını görgeç**

Güzellik denince şimşir ağacının endamını
hatırlayan (kişi), senin (salınarak) yürüyen servi
boyunu görünce utanmaz mı?

...

**Leblerin tek lâ'l ü lafzun tek dürr-i şehvar yoh
Lâ'l ü gevher çoh lebün tek lâ'l-i gevher-bâr yoh**

lâ'l : kırmızı renkte kıymetli bir taş

Dudakların gibi lâ'l, sözlerin gibi kıymetli inci yok.
Lâ'l ve inci çok ama dudağın gibi inci saçan lâ'l yok.

...

**Ey gül ne acep silsile-i müşg-i terün var
Ey serv ne hoş cân alıcı işvelerin var**

Ey gül (yüzlü sevgili), ne acaip taze misk kokulu
zincirin (saçın) var; ve ey servi (boylu sevgili) ne hoş
can alıcı işvelerin var.

**Ah eylediğim serv-i hırâmânın içindir
Kan ağladığım gonca-i handânın içindir**

Ah edişim salınan servi boyun içindir, kan
ağlayışım gülen goncan içindir.

Bu mısralar ilk bakışta Fuzulî'yi dağınık saçlı,
gonca ağızlı, kırpikleri ok gibi, salınarak yürüyen servi
boylu, dudakları lâ'l, dişleri inci gibi olan, saçları misk
gibi kokan işveli bir güzele âşık gibi gösterir. Aşk'ın
şiiirin temel tema'sı konumunda olmasının Fuzulî'ye
mahsus olmadığını, ayrıca sevgilinin bu fiziksel
özelliklerinin diğer divan şairlerinde de sürekli
kullanılan motifler olduğunu hatırlayınca konuyu
daha bir derinlemesine inceleme, onun nasıl bir
aşktan söz ettiğini iyi anlama ihtiyacı doğar. O zaman
meselenin bu kadar da basit olmadığını farkederiz.
Bir kere Fuzulî:

**Yâ Rab bela-yı aşk ile kıl âşîna beni
Bir dem bela-yı aşktan kılma cüdâ beni**

Ya Rab, aşk belasıyla beni içli dışlı kıl, bir
an bile aşk belasından beni ayırma

...

**Gittikçe hüsnün eyle ziyâde nigârımın
Geldikçe derdine beter et müptelâ beni**

(Yanımdan) gidimce sevgilimin güzelliğini artır,
gelince beni onun derdine daha çok müptela et

...

**Gerçi canandan dil-i şeyda için kâm isterem
Sorsa cânân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedir**

...

**Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabib
Kılma derman kim helâkim zehri dermanındadır**

demekle aşk'ta vuslat hâline kesin bir karşı duruş
sergilemektedir. Dahası, aşk derdine çare bulmak
isteyecek olanı da düşman ilân etmekte;

**Aşk derdiyle olur aşık mizâcı müstakîm
Düşmenimdir dostlar, bu derde derman
eyleyen.**

müstakîm: Doğru, istikametli. Eğri olmayan, düz,
dik. Hilesiz, temiz.

**Urmazam sıhhat için merhem ok'un yarasına
İsterem çıhmaya zevk-i elem-i peykânun**

peykân: ok'un ucundaki sivri demir, temren

**Çâk gönlüm yarasında yaraşur peykânun
Akd-i şebnem hoş olur gonca-i handân içre**

kendisine saplanan ok için ilâç kullanmayıp
ok'un ucunun, verdiği elemin zevki için vücudundan
çıkmasını istemektedir; çünkü gönül yarasında
saplanmış duran ok ucu, gülen bir gonca üzerindeki
şebnem damlası gibi güzel durmaktadır.

İkincisi: kimsenin görmediği birine âşıktır o:

**Her gören aybetti âb-dîde-i giryanımı
Eyledim tahkik görmüş kimse yok cânânımı**

Aşk için ödemeye hazır olduğu bedel de bir hayli
ağırdır:

**Âşık oldur kim kılar cânın fedâ cânanına
Meyl-i cânan etmesin her kim ki kıymaz cânına**

***Cânını cânâna vermektir kemâli âşkın
Vermeyen cân itiraf etmek gerek noksânını***

Üçüncüsü ve belki de en önemlisi, Fuzulî'nin aşk anlayışı pek de bu günkü anlamı karşılamamaktadır. Fuzulî'ye göre aşk olgunluk alâmeti, murada erişmenin yolu ve her türlü dünyevî hastalığın ilacıdır:

***Ser-menzil-i her murâda rehberdür ışık
Keyfiyyet-i her kemale mazhardur ışık
Gencine-i kâinata gevherdür ışık
Tahkîkde hem zât-ı mutahhardur ışık***

***Uşşaka degül kayd-ı alâyık lâyık
Hergiz gam-ı rûzgâr çekmez âşik
Kayd-ı gam-ı rûzgâr bir illetdür
Ol illete ışkdur tabîb-i hâzık***

...
***İşka tâ düşdün Fuzûli çekmedün dünya gamın
Bil ki kayd-ı ışık imiş dâm-ı ta'allukdan necat***

Onun nasıl bir aşktan söz ettiğini, veya aşk kelimesini hangi anlamda kullandığını hakıyla anlamak bu gün için zor olabilir. Ama bu zorluk onun gelmiş geçmiş, (muhtemelen de gelecek) şairlerin içinde en büyük aşk şairi olduğu gerçeğine halel getirmez.

Fuzulî'nin üslup özelliklerinin başında samimiyet ve tabîlik gelir. "Bu duyguları anlatıyor ama, acaba gerçekten yaşamış mı, yoksa ...?" gibi bir şüphe doğmaz okuyanda. Daha çok günlük konuşmada rastlanan kısa, basit, öz söyleyiş tarzını şiirinde başarıyla kullanmıştır. Zaman zaman soru cümlesi, hattâ yerine göre bitmemiş cümleler şekline gelen bu tabîlik, onun şiirlerinin hem unutulmaz hem de kalıcı olmasını sağlamıştır. Gözüm, cânım, efendim... gibi samimi, inanır mı inanmaz mı? gibi ikircikli, Harâbât ehlinin ahvâlini hammâr olandan sor gibi vurgulu cümlelerle şiiri okuyanla kendi arasında teklifsiz bir sohbet haline getirmiştir.

Bir diğer üslup özelliği de hikemî söyleyiş diyebileceğimiz ifade tarzıdır. Bunları sanki her beyti, hatta her mısraı bir darb-ı mesel olması için söylemiştir:

***Bahîl kılmasa cemc ettiği direm sarfın
Nihâl-i maksadı ser-sebz olup semer vermez
Elindeki güheri bezl kılmasa mümsik
Seb-i gamına emel müjde-i seher vermez***

...
***Hasûd sûret-i ahvâlime nazer kılmaz
Cefâ kılar men-i bî-çâreye hazer kılmaz***

***Sanır ki nâle vü zârım ana eser kılmaz
Anı mürûr ile âlemde der-be-der kılmaz***

***Zamâne içre mücerrebdir intikâm-i zamân
Hemîse yahsiya yahsi verir yamana yaman***

...
***Her kimin var ise zâtında serâret küfrü
İstlâhât-i ulûm ile müselmân olmaz***

***Ger kara taşı kızıl kan ile rengîn etsen
Tabca tagyîr verip lâcl-i Bedahsân olmaz***

***Eylesen tûtiye taclim-i eda-yi kelîmat
Nutku insân olur ammâ özü insân olmaz***

***Her uzun boylu secâ'at edebilmez dacvî
Her ağaç kim boy atar serv-i hırâmân olmaz***

Ve işte bir şah-eser:

***Şifâ-yı vasl kadrin hecr ile bîmâr olandan sor
Zülâl-i şevk zevkin teşne-i dîdâr olandan sor***

***Lebin sırrın gelip güftâra benden özgeden
sorma
Bu pinhân nükteni bir vâkıf-ı esrâr olandan sor***

***Gözü yaşlıların hâlin ne bilsin merdüm-i gâfil
Kevâkib seyrini şeb-tâ-seher bîdâr olandan sor***

***Habersiz olma fettân gözlerin cevrin
çekenlerden
Habersiz mestler bî-dâdını hüşyâr olandan sor***

***Gamından şem' tek yandım sabâdan sorma
ahvâlim
Bu ahvâli şeb-i hicrân benimle yâr olandan sor***

***Harâb-ı câm-ı aşkım nergis-i mestin bilir hâlim
Harâbât ehlinin ahvâlini hammâr olandan sor***

***Muhabbet lezzetinden bî-haberdür zâhid-i gâfil
Fuzûlî aşk zevkin zevk-i aşkı var olandan sor***

Eserleri:

Manzum Eserleri:

Türkçe Divan. Şairin sanat anlayışını da yansıtan mensur mukaddime'den sonra divan, bir bahar tasviriyle başlayan Tevhid Kasidesi ile devam eder. Naat alanının şaheseri olan Su Kasidesi bu divanın Naat'lar bölümündedir. Fuzulinin en önemli eseri olan bu divan edebiyatımızın da şaheserlerindedir. İçinde 40 kaside, 302 gazel, 1 müstezad, 1 terki-i bend, 3 terci-i bend, 2 müseddes, 3 muhammes, 2 tahmis, 3 murabba, 42 kıt'a ve 72 rubai yer almaktadır. En eski yazma nüshası 1571 tarihli (Üniversite Kitaplığı T.Y. 5465).

Farsça Divan. 49 kaside, 410 gazel, 1 terki-i bend, 1 murabba, 1 müseddes, 46 kıt'a 105 rubai'den oluşan divanın en eski yazma nüshası, şair hayatta iken 1552 yılında Bağdat'ta yazılmış olup, daha sonraki tarihleri taşıyan yazma nüshaları vardır. Birkaç defa basılan Farsça divanın tercümeleleri de yayımlanmıştır.

Arapça Şiirler. Arapça Divanı elde bulunmayan Fuzûlî'nin 11 kaside ile eksik bir kaside olduğu anlaşılan bir kıt'ası bulunmaktadır. Tek yazma olan bu nüsha Leningrad Asya Müzesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. H.997 tarihini taşıyan Fuzûlî Külliyyatı içinde 189-199 yaprakları arasında bulunmaktadır.

Leylâ ve Mecnûn. Dünya edebiyatının şaheserlerinden olan bu manzum eser, mesnevi tarzında yazılmış 3096 beyitten oluşur. Aslı bir Arap halk hikâyesi olmakla beraber Fuzuli'den önce Genceli Nizami tarafından Farsca mesnevi tarzında yazılmıştı. Ayrıca Ali Şir Nevai tarafından Türkçe'si de yazılmış olmakla beraber, Fuzuli'nin bundan haberi olmadığı, bu kasidenin kendisinden önce Türkçesinin yazılmadığını zannederek bu işe başladığı anlaşılmaktadır. Ancak bu gün bu eserin adı artık Fuzuli ile beraber hatırlanmakta ve anılmaktadır.

Beng ü Bade. Esrar ile şarabın arasında hayali bir çekişmeyi dile getiren bu Türkçe mesnevisi 444 beyitten oluşur. Şah İsmail'e ithaf edilen eser, birçok defa basılmıştır.

Sâkînâme. Bir adı da Heft Câm olan bu Farsça

eser, 327 beyitlik bir mesnevidir. Tasavvufî niteliktedir.

Hadîs-i Erba'în (kırk hadîs) Tercümesi. Câmî'nin Tercüme-i Hadis-i Erbain isimli eserinin manzum Türkçe tercümesidir.

Enîs-ül Kalb: Zarif bir duygu ve tefekkür şiiri olan bu Farsca kaside 134 beytdir.

Mensur Eserler:

Hadikatü's-süedâ. Kerbelâ olayını anlatan bu eser, gene Fuzuli'nin şaheserlerindedir. Pek çok yazma nüshası vardır.

Türkçe Mektuplar. Fuzûlî'nin günümüze ulaşan beş mektubunun en ünlüsü Şikâyetname adı ile bilinen Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi'ye yazılanıdır. Diğerleri Musul Mirlivası Ahmed Bey'e, Bağdat Valisi Ayas Paşa'ya, Kadı Alâüddin'e ve Kanuni'nin oğlu şehzade Bayezid'e yazılmıştır.

Rind ü Zâhid. Yer yer şiirlerle süslenmiş olan bu eser Farsça'dır. Bir rind ile bir zahid arasında geçen karşılıklı konuşmalarla şeriat – tarikat karşılaştırması yapılmaktadır.

Sihhat u Maraz. Hüsn-ü Aşk ve Ruhname gibi isimlerle de anılan bu eser Farsça yazılmıştır. Çeşitli yazma nüshaları vardır. Sofiyane bir risaledir ve Fuzuli'nin tıb alanındaki bilgisinin derinliğini de yansıtmaktadır.

Risale-i Muamma. Manzum bilmeceler ihtiva eden bu küçük risale Farsça'dır.

Matla'u'l-itikad fî Ma'rifeti'l-mebde ve'l-Meâd. Kelâm ilmine ait, Arapça olan bu eserin tek yazma nüshası Leningrad, Asya Müzesi Kütüphanesi'ndeki külliyyat içinde bulunmaktadır.

Sonuç:

Fuzuli bir kalem zirvesidir; 500 yıldır aşılammış ve muhtemelen aşılammayacak bir zirve. Onu anlayamayanların, onunla veya onsuz edebiyatımıza dil uzatmaya kalkışanların cehalet veya art niyetten başka ne gerekçeleri olabilir ki ?

Saldın Beni

*Nedir isnad nedir sorgu
Davalara saldın beni
Sende kaldı iyi doğru
Hatalara saldın beni*

*İklım iklim oldum seyyah
Nedir yasak nedir mübah
Sende kaldı sulh-u salah
Gazalara saldın beni*

*El sallayıp da ezele
Gidiyorken ben ebede
Habs eyledin bu bedene
Dünyalara saldın beni*

*Senin oldu gülzar-ü bağ
Hasret odu gönülde dağ
Yok ki elde bir kör چراغ
Leylalara saldın beni*

*Ne bende var hüsn-i eda
Ne de sende zerre vefa
Kim gördü ki zevk-ü safa
Cefalara saldın beni*

Ölüm Yıldönümünde aziz hatırasına hürmeten

İstiklal Marşımızın şairi; Mehmet Akif, İstiklal Harbinin acı dolu günlerini destanlaştıran yüzlerce şiirin şairi; Mehmet Akif, Vatan ve iman şairi Mehmet Akif...

Mehmet Akif Aralık 1873 yılında İstanbul Fatih'te dünyaya geldi. 27 Aralık 1936 yılında İstanbul'da ebediyet yolculuğuna çıktı. 63 yıllık çileli ömrünü vatana, imana, sanata adamıştı. Adını gönlümüze kazıyan eserleri onun yaşadığı dönemde meydana gelen olağanüstü yüzlerce hadisenin ruhunda kopardığı fırtınaların dışı vurumuydu.

Onu ve onun sanatını doğru anlayabilmek için bahsi geçen hadiselerin büyüklüğünü asla göz önünden uzak tutmamak gerekir.

O üç yaşındayken tarihin en kaba ve alçak saray darbesi yapılmış Sultan Abdülaziz tahttan indirilerek öldürülmüştü. O dört yaşındayken 93 harbi denilen Türk – Rus savaşı başlamış son Türk devleti tarihinin en ağır darbesini almıştı. Hem doğudan hem batıdan büyük topraklar kaybetmişti. Madden çöküntüye uğramıştı. İnsan kaybı ise hadde hesaba gelir değildi. O yirmi yaşındayken, Sultan Abdülhamit'e karşı olanlar ittihat ve Terakki denilen cemiyetin şemsiyesi altında girmişti ve taraflar arasında kıyasıya bir iktidar mücadelesi sürmekteydi. Bazıları, Anayasaya bağlı parlamenter bir devlet yapısına geçilmeli derdindeydi. Bazılar liberal görüşlerin egemen olmasını istemekteydi. Bazılar dini esaslardan tamamen kurtulmak lazım görüşündeydi. Batılılaşmak, modernleşmek, muasır medeniyetler seviyesine çıkmak, irtica, sultanlık, meşrutiyet gibi çoğu içi boş kavramlar üzerinden kavga edilmekteydi. Devleti kurtarmak adına kim ne söylese devleti biraz daha dibe batırmaktan başka bir sonuç doğurmuyordu.

O otuz yaşlarına geldiğinde Balkanlar kaybedildi, otuz beş yaşlarında herkesin umuduyla yaşadığı hürriyet geldi meşrutiyet ilan edildi. Ama sonuç hayal kırıklığıydı. Silahlar, siyasi cinayetler, entrikalar, ayaklanmalar, isyanlar, idam sehpaları sürekli savaş her şeyi bitirmişti. Devlet adına hiçbir şey kalmamıştı. Ama daha önemlisi insanı bitirmişti. Fakirlik, açlık, işsizlik, cahillik kol geziyordu. Balkanlardan göçe zorlanan insanların sayısı milyonu buluyordu. Bu Bulgar zulmünden, Yunan ve Sırp tedhişinden canlarını zor kurtarmış insanlar, İstanbul'un yangın yerlerinde mezbeleliklerde hayat mücadelesi veriyordu. İktidar mücadelesinin içine dalmış insanların gözleri körelmiş, vicdanları kararmıştı. Olan biten umurlarına gelmiyordu. Sadece mevki ve makam kapmanın peşindeydiler.

Nihayet beklenen oldu. Birinci dünya savaşına girerek bütün toprakları, egemenlik, devlet olma hak ve yetkisi tamamen kaybedildi.

Bütün bunların belgelendiği 1918 tarihinde Mehmet Akif 45 yaşındadır.

O güne kadar batılılaşma taraftarı, Amerikan mandasına girmeyi öneren, liberal veya başka ne kadar görüş ve fikir varsa hepsi iflas etmişti. Mehmet Akif'in Sebülürreşat ve Sırat-ı Müstakim dergilerinde yayınladığı makalelerinde ve şiirlerinde vurguladığı tezlerinden başka hiçbir çıkar yol kalmamıştı.

Eğer Türk milleti tarihin karanlık sayfalarında yok olup gitmeyecekse, yeniden küllerinden doğacaksa Mehmet Akif'in söylediklerine şimdi daha içten kulak verme zamanıydı.

Öncelikle o kelimenin tam anlamıyla bir devrimciydi. Eskinin köhnemiş, çürümüş, gaye ve amacından uzaklaşmış bütün kurum ve kuruluşlarından vazgeçilmeliydi. Körü körüne geçmişe bağlılık çürümenin tek sebebiydi. İkinci olarak asla umutsuzluğa kapılmamalı can tende durdukça uğraşmalı, didinmeli ter dökmeliydi. Üçüncü olarak bu kimiksiz ve kişiliksiz insanlarla, şahsiyeti bozulmuş, dalkavuk, çıkarıcı, bir tutam ot için yaklaşan aslan umuruna gelmeyen eşeğin vurdumduymazlığı içinde boğulmuş insanlarla olmazdı, olamazdı. Avrupa hayranı, Paris gecelerinin ışıltısından gözleri kamaşmış tipler elin tersiyle itilmeliydi. Kimlik ve kişiliğin ana kaynağı ise insanın diniydi. Dini rayından çıkarılanların anlattığı medrese zorbalarının dayattığı din değil bizzat Kuranın ferman ettiği dine candan ve gönülden sarılmaktan başka çare yoktu. Dördüncü olarak müspet ilim bütün yöntemleri ve sonuçlarıyla elde edilmeliydi. Bunu elde etmenin yolu Avrupa'ya gitmek orada tahsil etmek ise bu yapılmalı oradan bilim ana vatana getirilmeliydi.

Mehmet Akif; kurtuluşu geçmişi tamamen silip yeni bir nesil meydana getirmekte görüyordu. Bu yeni nesil her bakımdan mükemmel bir insan tipolojisi ile betimleniyordu. Ütopik değildi. Çanakkale savaşının destanını yazan kahramanlar simgesel bir anlatımdan fazlasıydı. O ruhu kaybetmemiş nüveden yepyeni bir nesil ortaya çıkabilirdi.

İşte İstiklal savaşını başlatan, kazanan ve Türkü kendi küllerinden yeniden doğuran güç buydu. Hem istiklal savaşının hem yeni cumhuriyetin hem yeni cumhuriyetin temel umdelerinin fikir babası teorisyeni Mehmet Akif, uygulayıcısı, teoriyi pratiğe dökeni ise Mustafa Kemal'di.

Mehmet Akif, geçmişin bütün kirlerinden temizlenmiş, ama geçmişiyile bağını sağlam kurabilmiş

bu yeni Nesle "Asım'ın Nesli" demişti.

Safahat'ın altıncı kitabı olan Asım şiiri Mehmet Akif'in eserleri içinde en sevdiğidir, diyebiliriz. Bu hükmü onun bu şiire devam etmek niyet ve çabası içinde oluşundan çıkarıyoruz.

(ASIM) manzumesi dört kişi arasında geçen bir konuşma tarzında kaleme alınmıştır. Bu dört şahıs;

1) Hocasade –ki babası Müderris Mehmet Tahir Efendiye izafeten Akif'in kendisi-

2) Hocasade'nin –dolayısıyla Mehmet Akif'in- oğlu.

3) Köse İmam. Mehmet Tahir efendinin öğrencilerinden biridir. Cemiyet meselelerine vakıf, onların çözümü için uğraşan, oldukça okumuş bir imamdır. Köse imamı aynı zamanda bir boşanma hikâyesi olan "Köse İmam" şiirinden de tanıyoruz.

4) Asım. Köse imamın oğludur.

Olay Akışı;

"Köse imam Hocasadeyi evinde ziyaret etmektedir. Konuşmalar iki samimi dostun şakalaşmaları ve latifeleriyle başlar. Günlük konuların içinde memleketin hâli kapkara ümitsizlikle kuşatılmış insanların acıklı durumlarını konuşmakla gelişir. Bu konuşmalarda geçen tespitler teşhisler o kadar ustaca o kadar belif ve veciz ifade edilmiştir ki Mehmet Akif için "o yazdığı kurşun kalemı bağırta feryat ettiren bir şairdir" diyen kişiyi tasdik etmemek mümkün değildir. Köse İmam, oğlu Asım'dan şikâyetçidir. Hocasadeye yakınmaktadır. Asım bir savaş gazisidir. Çanakkale kahramanlarındandır. Savaş dönüşü İstanbul'da hiç ummadığı bir manzara bulur. Savaşın doğurduğu felaketlerden istifade eden türediler çıkmıştır. Ahlak bir çöküntü halindedir. Sarhoşlar ve kumarbazlar işret ve rezalet içinde yaşamaktadırlar. Asım bu gördüklerine kaba kuvvetle tepki göstermeye başlamıştır. Şiddete başvurmaktadır. Savaşın sefaletle sürüklediği zavallılara, biçarelere, mazlumlara kaybedilen haklarını geri vermeye zalimlerle bilek gücünü ortaya koyarak mücadele etmeye çalışmaktadır. Babası Köse İmam bu gidişten endişelidir. Hocasadenin Asım üzerindeki etkisini bildiğinden ondan Asım'a nasihat etmesi ricasında bulunur. Hocasade ise Asım'dan yanadır. Ona hayrandır. Hatta daha da ilerisi Asım'da memleketin geleceğinin emanet edilebileceği bir gençliğin ışığını görmektedir. Hocasadenin bu görüşlerine Köse İmam babalık şefkatiyle katılamamaktadır. Asım'ın birkaç arkadaşıyla birlikte

Babî'li'yi basmak fikrinde olduğunu söyler. Bu sırada Asım çıkagelir. Babası Köse İmam gider. Sahnede Hocasade ve Asım kalmıştır. Hocasade Asım'a nasihat eder. Ona gençlik heyecanını, vatanseverliğini, idealistliğini böyle harcamamasını söyler. Vatanın kurtuluşunun çalışmaya ve bilimsel ilerlemeye bağlı olduğunu tekrar eder. Avrupa'ya giderek orada tahsil yapmasının daha doğru olduğunu anlatır. Oradan bilimi getirmelidir. Batılının bu yükselişi bilime bağlıdır. Onlar artık bitmeyen enerjilerin peşinde koşmaktadır. Asım; Avrupa'ya tahsil yapmaya gitme konusunda ikna olur.

Asım manzumesinin son mısraları şöyledir:

**“ yazık hâlâ biz
Dünkü ilmin bile bigânesiyiz cahiliyiz
Yarının ilmi nedir? Hâlbuki gayet müthiş
Maddenin kudret-i zerriyesi uğraştığı iş
O yaman kudrete hâkim olabilsem diyerek
Sarfedip durmada birçok kafa binlerce emek”**

Akif; Asım manzumesini, Asım'ın kurtuluş savaşının başlamasıyla Avrupa'dan geri gelişi, istiklal savaşına katılması ve istiklal savaşını bütünüyle konu alan bir destanla devam ettirmek istemiş fakat bu niyetini gerçekleştirmeye ömrü yetmemiştir.

Birinci bölümüyle yani yazılmış kısmıyla Asım aslında yine bir destan niteliğindedir. Akif'in bütün şiirlerine hâkim vatan sevgisi, İslam ve iman aşkı, hürriyet tutkusu Asım manzumesinde mısra, mısra şahikasına yükselmektedir. İşgal edilmiş, parçalanmış, perişan, bitkin, yenik ve yorgun cemiyete bir kudret bir enerji aşılacaktır. Hatta o kara günlerin hüznü ve yeis dolu tablosunu hayat kazanmış ebedilik kazanmış kelimelerle gözlerimizin önüne sererken bile insanları olması gereken yere çağırmakta haykırmaktadır.

Edebiyatımızda bunun örneğini bulmak zordur.

Eski divanlarımızdan tutun da bugüne gelebilmiş her örnekte böyle hakka, hakikate, hürriyete, istiklale tek kelimeyle insanlığa çağırın bir eser bulabilmek çok zordur. Edebiyatın –kendi ifadesiyle- mescitleşen meyhane, mihraplaşan saki, şarap kokusu, kadın ve behimi zevklerin cirit attığı sayfalarının arasında

**“Ey dipdiri meyyit iki el bir baş içindir
Davransana el de senin baş ta senindir”**

Diye bir çığlık duyuyorsak, durmak ve dinlemek zorundayız.

Asım manzumesinin Çanakkale Şehitlerine

yazılmış harikulade bölümündeki kahraman Asım, belirli bir kişi olmaktan çok soyut ve gaye haline gelmiş bir fikir, memleketin ufku aydınlatacak onu esaretin zilletinden hürriyet ve istiklal şerefine yükseltecek olan bir çözüm bir formüldür.

Eğitilmesi ve mutlaka ulaşılması gereken ideal gençliktir.

Köse İmam çizilen kara tablo için şöyle diyor:

**“-Şimdi oğlum kızacaksın ya boş ne desen
Bu rezalet beni meyus ediyor atiden
Hele baktıkça adam kahroluyor elde değil
Bizi kim kurtaracak var mı ki başka nesil
-Asım'ın nesli Hocam**

-Nerde

-Hayır haksızsın

**-Asım'ın nesli diyorsun ya ne uzun boylu hayal
-Asım'ın nesline münkad olacak istikbal”**

İşte istikbalin bağlı olduğu Asım'ın Neslinin mahiyet ve hüviyetini şair bize Asım'ı anlatarak gösteriyor.

Asım şeklen ve bedenen sıhhatlidir, sağlamdır, kuvvetlidir. Onun dış görünüşünde adalelerinde heykelleşen bir heybet vardır.

**“Ne büyük hilkat o Asım ne muazzam heykel
Onu bir şîr-i hamaset gibi ilham-ı ezel
Sana sunduysa açıp ruhunu teşrihe çalış”**

Asım görünüşündeki bu heybet ve azametın kaslarındaki gücün ve kudretin tam zıddına çok ince duyguludur, yumuşaktır, rikkatli ve merhametlidir.

**“Dalgalandıkça içinden taşan iman denizi
Dökülen hisleri gör incilerin en temizi
Gövde yalçın kayadan abide lakayd-ı ecel
Sanki hiç Duygusu yok fakat bir de ruhuna gel
Onu ifrat ile rikkat hani etsen ta'mik
Bir kadın ruhu değildir belki o kadar rakik”**

Asım bilgilidir, okumuştur, irfan sahibidir.

**“Sonra irfanı için söyleyecek söz bulamam
Oğlanın bildiği öğrendiği her şey sağlam
Boyun dehşetli evet, beyni de lakin zinde
Kafa enseyle beraber gidiyor seyrinde”**

Asım; şahsiyetlidir, âlicenaptır, fazilet sahibidir. Asım çok kuvvetli olmasına “savleti hiç kuvvet tanımaz” olmasına rağmen vücutça kendinden çok iri cephe arkadaşıyla güreşir ve yenebilecekken yenmez onu. Sebebini şöyle açıklar:

“Yenemezmiş onu bir kere değilmiş dengi

***Bir de biçare adam pek mutaazzım şeymiş
Kahrolurmuş kederinden tutarak yenseymiş”***

Asım bir kahramandır. Çanakkale savaşının kahramanlarından. Diyor ki şair; “Asım’ın nesli diyordum ya nesilmiş gerçek / İşte çiğnetmedi namusunu çiğnetmeyecek” Asım; Çanakkale’de bombaları göğsünde söndüren, Huda’nın ebedi yurdu göğsünden düşmanın geçmesine izin vermeyen kahramandır. Cephe gerisinde ise vatanın hâline ağlamasını bilmediği gibi utanmaz suratında gülmemesini beceremeyen, mahalle karanlıktayken toplanıp sandıklar dolusu gazyağını israf eden, halkın acısını paylaşmak yerine içki içip sarhoş olan bir de üstelik nara atan sarhoşa haddini bildirecektir. Ramazanda sigarasını yakıp babasının yüzüne dumanını üfleyen soysuza gerekli dersi verecektir. Şecaat sahibidir.

Şairin Asım’dan beklediği hasletleri ise, hem yine Asım Manzumesinde hem de diğer şiirlerinin bazı mısralarında teksif edilmiş olarak bulmaktayız.

Geleceğin temelleri geçmişi bilmekle olur. “mazisi yıkık milletin atisi olur mu?” diye soruyor Akif ve “Donanma ordu muzafferden yürürken ileri / Üzengi öpmeye hasretti garbın elçileri” mısralarında, mazi için özlemini, sahipsiz vatanda duyduğu hüznü anlatıyor:

***“Bu diyarın hani sahipleri dersin cinler
Hani sahipleri der karşıki dağdan bu sefer
Nerde Ertuğrul’u koynunda büyütmüş dağlar
Hani Osman gibi Orhan gibi gürbüz babalar
Hani bir şanlı Süleyman Paşa bir kanlı Selim
Ah bir Yıldırım olsun göremezsın ne elim
Bugün artık biri yok hepsi masal hepsi yalan
Bir onulmaz yaradır varsa yürekte kalan”***

Fakat tarihin bilgisi maziye uzanan köklerin övücünde tehlikeli bir nokta vardır. Mazinin övücünü ninni gibi uyumaya vesile yapmamak.

***“Fakat mefahir-i ecdadı anlatan ana tel
Bakılmayıp da asırlarca kalmada mühmel
Ya büsbütün sağır olmuş ya öyle paslanmış
Ki hangi perdeye vursan çıkan tel yanlış
Bugün uyuşturuyor ninnilerle ahfadı”***

Mehmet Akif’in bütün meselelere bakışı, çözümü, terkip ve tahlili “din” noktasındandır. Asım için ortaya koyduğu her hususiyet kökleri dinde olan dallardır. Kahramanlık, ilim ve irfan sahibi oluş, şecaat, vatanperverlik ve faziletlerin tümü dinden kaynaklanır. Bunların zıddı olan her şey ise tembellik, korkaklık, cehalet, soysuzluk ve esaret ise dinden sapmanın

dinden uzaklaşmanın bir sonucudur.

Şöyle diyor şair:

***“Ah o din nerde o azmin o sebatın dini
O yerin gökten inen dini hayatın dini
Müslümanlık mı dedin tevbeler olsun ne demek
Bu nasıl dar, ne kadar basmakalıp görenek
Hani Kurandaki ruhun şu heyulada izi
Nasıl İslam ile telif ederiz kendimizi”***

Esaretin zincirleri milletin boynuna dolanmıştır. Sırtlanlardan daha vahşi batılının saldırısına ters bir tevekkül anlayışı ile kendini teslim etmek üzeredir. Dalgın ve yorgun, teknolojiye geri, bu yüzden cahil ve ne yapacağını bilmez şaşkındır. Bu milleti uyandıracak onun içindeki iman ateşini tutuşturacak, karanlıkları yırtacak, zilletten, esaretten, cehaletten kurtaracak nesil, Asım’ın neslidir. Onu da bekleyen tehlikeler vardır. Bu tehlikeleri de şairin bazı mısralarında yoğunlaşan keskin, acı, çıplak gerçekler ve bu gerçeklerin kelimelerden çığlıklar haline gelişinde görüyoruz.

Egoizm, menfaatçilik, aptal ve ahmakça sadece kendini düşünmek, en basit ve giderilmesi en tabii ihtiyaçlarını bile bir gaye hâline getirmek.

Mehmet Akif bütün bunları çürüyüşün ve yok oluşun ilk basamağı sayıyor ve Asım’ın Neslini beyne çakılan çiviler gibi şu mısralarla uyarıyor.

***“Kurt uzaktan bakar dalgın görmüş merkebi
Saldırırmış ansızın yaydan boşanmış ok gibi
Lakin aşk olsun ki aldırılmaz da otlarmış eşek
Sanki tavşanmış gelen yahut kılıksız köstebek
Kâr sayarmış bir tutam fazla ot yutmayı
Hasmı derken çullanırmış yutmadan son
lokmayı
Bu hakikattir bu şaşmaz bildiğin üsluba sok
Halimiz merkeple kurdun aynı asla farkı yok***

Burnumuzdan tuttu düşman biz boğaz kaydındayız”

Bu boğaz kaydından daha ilerisi yaşamak uğruna ölmeyi göze alamamak ölmek için her türlü alçalışa razı olmaktır.

***“Hayat uğruna istihfafa şayan görmedik hüsrân
Gebersin tekmeler altında razı tek çıkmasın
can”***

Boğaz derdine düşmekten, ölmek için her türlü alçaklığa razı olmaktan da kötüsü vardır. Gelecekte ümidi kesmek. Yese düşmek. Gücünü hareket kabiliyetini kaybetmek. Bir ferden dolayısıyla bir toplumun düşebileceği en kötü uçurum budur

ve bunun tek çaresi vardır; çalışmak, çalışmak, çalışmak.

Ye'sinkarşısında azmesımsıkı sarılmak, tembelliğin karşısında çalışmaya tutunmak gerekir. Ve bu duygu kişinin öz benliğinde insan olması hasebiyle zaten mevcuttur.

**“Ey yolda kalan yolcusu Yelda-yı hayatın
Göklerde değil yerde değil sende necatın
Telkini hayat etmedi asla bize bir ses
Yurdun ezeli yasası baykuş gibi herkes
Yesin bulanık ruhunu zerketmeye baktı
Melun aşu bir nesli uyuşturdu bıraktı
Batmazdı bu devlet batacaktır demeyeydik
Batmazdı hayır batmadı hem batmayacaktır
Tek sen uluyan ye'si gebert azmi uyandırdı
Allah'a dayan sa'ye sarıl hikmete ram ol
Yol varsa budur bilmiyorum başka çıkar yol”**

Çalışmak yeis bataklığından kurtulabilmenin tek şartıdır. Çalışmak, didinmek, nasıl olabiliyorsa öyle yapmak, gerekiyorsa haykırmak fakat susmamak ölüm sükûnetinde boğulmamak azmi bırakma alçaklığına düşmemek.

**“Atiyi karanlık görerek azmi bırakmak
Alçak bir ölüm varsa eminim budur ancak
Âlemde ziya olmasa halk etmelisin halk
Ey elleri böğründe yatan şaşkın adam kalk
Ye's öyle bataktır ki düşersen boğulursun
Ümmide sarıl sımsıkı seyret ne olursun**

Hüsrana rıza verme çalış azmi bırakma

Feryat ile kurtulması me'mul ise haykır”

Ve çalışmaya başladıktan sonra tevekkül gelir. Çalışmaya başlamadan tevfinin, yani başarının hesabını yapmak yanlıştır. Kişiyi düşen çalışmaktır. Başarmak ise sonradan gelir. Mehmet Akif Köse İmama şöyle diyor:

**“Amma kul ne ile mükellef hoca Tevfik ile mi?
Hiç değil, sa'y ile, Tevfik o Huda'nın keremi
Sarıl esbaba da çık, işte tarik işte refik
Ne vazifen senin olurmuş olamazmış Tevfik
Oturup dil dökecek yerde gidip döksene ter
Bin çalış ömründe gayen için bir kazan yeter”**

Akif bütün meseleyi iki kelimedede formüle ediyor. Birincisi fazilet, ikincisi marifet. Asım'a:

**“Çünkü milletlerin ikbali için evladım
Marifet bir de fazilet iki kudret lazım**

**Marifet ilkin ahaliye saadet verecek
Bütün esbabı taşır sonra fazilet gelerek”**

21

diyor.

Marifet bütün ilimlerde ilerlemek, batının sadece teknolojisini alarak kendimizin yüzyıllara varan kültür birikimine sahip çıkmak. İlmi sadece yazılmış eserlerden kuru bilgiler bir iki mana çıkarmaktan ibaret zannetmenin yanlışlığını, bu anlayışın insanı hiçbir yere götüremeyeceğini, batılılarla aramızdaki üç dört yüz senelik farkın en kısa yoldan kapatmanın tek çaresinin ilme sarılmak olduğunu anlatmak Akif'in bütün şiirlerinin bariz vasfıdır.

Ve Akif şöyle diyor:

**“Medresen var mı senin bence o çoktan yürüdü
Hadi göster bakayım şimdi de İbn-i Rüşdü
İbn-i Sina neden yok nerde Gazzali görelim
Hani Seyyid gibi Razi gibi üç beş alim
Belki on şerhe bakıp bir kuru mana çıkararan
Yedi yüz yıllık eserlerle bu dinin hâlâ
İhtiyacaatını kabil mi telafi asla
Doğrudan doğruya Kurandan alıp ilhamı
Asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı”**

Son söz olarak:

Milletlerin hayatının fertlerin hayatıyla kıyaslanamayacağı kaidesinde Mehmet Akif'in şiirleştirerek anlattığı gerçekler ve düsturlar elan yürürlüktedir ve bir vakıa olarak ortadadır.

Bir tarafta batının ahlaksızlığını aynen kopya edenler. Her karış toprağı şehit kaniyle dolu bu aziz vatanın üzerinde tepinenler. Çanakkale'de, Sakarya'da, Dumlupınar'da göğsünde bombaları söndürerek bize bu cennet vatani bırakanların daha kanları soğumadan mirasyedi gibi har vurup harman savuran sorumsuz soysuzlar diğer tarafta hürriyet ve istiklalin manasını tarihin şuurunu, imanı ve İslam'ı anlama çaba ve gayretinde, ilim irfan fazilet yolunda bir nesil.

Akif'in beklediği özlediği nesil.

Asım'ın nesli.

12 Kasım 1986

İzmit İmam Hatip Lisesi

Mehmet Akif Ersoy'u Anma Programı

Gözlerime bak çocuk
Zamanın en güzel vaktindesin
Saba makamında değil
Hicaz geçmekte kanın

Sözlerimi dinle çocuk
Büyümeye acele etme
Ellerinde değil
Tepende dönsün dünya
Umursama güneş yaksın
Şirin çilli yüzünü

Bırak küçük kalsın ellerin
Toz toprak içinde oyna
Kirlensin elbiselerin

Düş yırtılsın en pahalı çorapların
Dağılsın annenin özenle ördüğü saçların

Haykır en yüksek sesinle konuş
Bir gün susacaksın
Susturacaklar çocuk
Boğazın düğüm, düğüm olacak
Sessizce yutkunacaksın

Özleyeceksin bugünlerini
Önce keşke diyecek yüreğin
Sonra bir ah!
Ah diyecek dillerin

Günlük gazete gibi
Her gün değişecek gündemin
Yeni yazarlar girecek dünyana
Seni yazacaklar olmanı istedikleri gibi
Ne onlar olabileceksin, ne kendin
Bocalayıp duracaksın
Biçilen metrekarende

Ne olur
Büyümek için acele etme
Attığın boy kadar
Derdin artacak
Öğrendiğin her söz için
Sözün artacak
Dayandığın duvar bir gün çökecek
Sırtını rüzgâra ver,
Boran çeliklesin seni çocuk

Dertli: Hocam, alaturka ne demek ?

Galesiz: Eyvah !

D: Bu neyin vah'ı hocam?

G: Parmağın !

D: Ne parmağı, kimin parmağı?

G: Çapanoğlu'nun

D: O da nerden çıktı şimdi ?

G: Alıştım artık Dertli; ne zaman cevabını bildiğin bir soru getirsen altından Çapanoğlu'nun parmağı çıkar

D: Aşkolsun hocam; haddime mi, ben hiç sana bildiğimi sorar mıyım ?

G: Ne yani, sen şimdi alaturka'nın anlamını bilmediğini mi iddia edeceksin ?

D: Dedim ya, bilsem sormazdım

G: Asıl sana aşkolsun, kime sorsan bilir

D: Hocam, ben herkesin bildiğini sormuyorum ki

G: Ya ?

D: Herkesin bilmediğini soruyorum tabii

G: Herkesin bilmediğini ben nerden bileceğim peki?

D: Meselâ etimolojisinden başlayabilirsin

G: Peki ya sonra ?

D: Sonra da mecazını falan tabii

G: Oof Dertli of !

D: Hocam, sen her zaman demez misin, of deme, Allah de !

G: Peki Dertli, peki; anlaşıldı, elinden başka kurtuluş yolu yok

D: Gene aşkolsun hocam; git dersin, giderim

G: Der miyim, gitmeni ister misin hiç? Hele dur, şu çayımız bir demlensin önce

D: Tamam, bekliyorum hocam

G: Neyi bekliyorsun?

D: Çayı ve değerli açıklamalarını

G: Tamam, dediğin gibi olsun. Kelime Fransızca veya

İtalyanca'dan gelme; "Türk usulünde, Türk tarzında, Türk'e yaraşır biçimde" gibi anlamlara geliyor

D: Bir de "alafranga" böyle "ala" ile başlıyor; "ala" ile başlayan böyle başka kelimelerimiz de var mı?

G: Var tabii, "ala" ile başlayan çok kelitemiz var da; burdaki "tarzında, gibi ..." anlamlarını taşıyan meselâ "alaminüt" var, meselâ "alagarson" var, "alakart" var

D: Tamam, anladım hocam. Buna göre "biz savaşları hep alaturka kazandık" diyebilir miyiz?

G: Olmaz ! diyemeyiz !

D: Niye ki, "yaraşır biçimde" demek değil miydi ?

G: Öyledir öyle olmasına da, bu "yaraşma" başka türlü bir yaraşma

D: Nasıl türlü yani ?

G: Kötüleyici, olumsuzlayıcı bir yaraşma diyebiliriz

D: Peki, sözlüğe bakan biri bu "aşağılama" anlamını görebilir mi?

G: Mutlaka bakmışsındır, ne diyor sözlük ?

D: "Eski Türk gelenek, görenek, töre ve hayatına uygun, Doğuluca, alafranga karşıtı"

G: Gördün mü, anlamın olumsuzluğu açıklamada var

D: Neresinde ? Ben göremedim de

G: "Eski" kelimesinde

D: "Eski" kötü demek mi?

G: Kimilerine göre öyle

D: Galiba bu açıklamadaki "doğulu" da öyle

G: Sanırım öyle Dertli

D: Sözlükte bir de mecaz anlamı var

G: Neymiş ?

D: "Düzensiz, yöntemsiz"

G: Her mecaz bir hakikate dayanmak zorunda olduğuna göre, bu da kelimenin aslındaki olumsuzluğu bir kere daha isbat ediyor.

D: Bir zamanlar yurt dışında rastlamıştım bu kelimeye

G: Anlatır mısın, nasıl ?

D: Kaldığımız otelde hepimiz hemşehri, yani

vatandaşdık. Bir gün bir adam geldi, otel yöneticisine karşı tavırlarından, yöneticinin de onun karşısındaki ezilip büzülmelerinden otelin sahibi veya en azından yöneticiden daha üst bir konumda olduğu anlaşılıyordu. Belki de resmi bir teftiş görevlisiydi.

G: Eee ?

D: Otelin önündeki izmarit yığınını göstererek yöneticiyi azarlıyordu. Bizimkiler içerde yasak diye sigaralarını hep otelin önünde içmişler, küllerini oraya serpiştirmişler, izmaritleri de oraya, kaldırıma atı atı vermişlerdi.

G: Azarladığını nasıl anladın ki?

D: Oranın dilini bilmiyordum ama, adamın ses tonundan falan besbelliydi yöneticiyi azarladığı. Ya "niye izin verdin?" ya da "niye temizlemedin" veya "temizletmedin" diyordu.

G: Eee ?

D: O bir iki dakikalık belki de daha kısa süren konuşmanın içinde anladığım tek kelime işte buydu: izmaritleri göstererek "alaturka, alaturka!" diyordu.

G: Gördün mü bak, yabancılar bile biliyor kelimenin anlamını, bir sen bilmiyorsun

D: Bu kadarını ben de biliyorum hocam; ayrıca o adamın bu kelimeyi doğru ve haklı kullandığını da biliyorum.

G: Eee, bilmediğin ne peki ?

D: Anlatayım hocam; geçende bir konsere gittim

G: Bak sen; eee ?

D: Niye hayret ettin ki, ben konsere gidemez miyim?

G: Elbette gidebilirsin de, ben duymamıştım

D: Sana söylemeye değer bir durum olmadı demek ki, bu güne kadar

G: Eee ?

D: Uzaktan bir yerden bir şef getirmişler. Türk sanat müziği konseriydi. Şef de bir şehrin Halk Eğitimi Merkezinin sanat müziği yöneticisi, sorumlusu, hocası gibi bir şeydi işte.

G: Peki, sonra ?

D: Ayrıca da bestekâr, onlarca bestesi varmış. Adam bir ara bize, yani seyircilere dönüp ne dedi biliyor musun ?

G: Nerden bileyim Dertli, ancak sen söylersen öğreneceğim

D: Bir tahminde bulunmayı deneyemez misin?

G: Eh, alaturka'nın bir anlamı da Türk Sanat Müziği olduğuna göre, "iyi ki siz alaturka sevenler varsınız" gibi bir şeyler söylemiş olmalı

D: Tam tersi hocam, tam tersi

G: Nasıl yani?

D: "Ben alaturka sevmem" dedi

G: Hoppala ! Bu nasıl alaturka hocası ?

D: İşte benim de anlamadığım, merak ettiğim bu, hocam

G: Dur bakalım, acele etmeyelim, sakın sakın düşünüp ne demek istemiş olabileceğini bulmaya çalışalım

D: Ben o gün bu gündür düşünüyorum, bulamadım

G: Galiba burada gene bir "çift anlam" durumu var

D: Nasıl yani ?

G: Kelime olumsuz bir anlam taşıdığı halde müzik için kullanıldığında, özellikle bu müzik türünü sevenler için olumsuzluktan bahsedemeyiz değil mi ?

D: Öyle olmalı

G: Senin şef de alaturka müziği sevmiyor olamaz

D: O da doğru

G: Demek ki "ben alaturka müziği sevmem" demek istemedi

D: Öyleyse ?

G: "Alaturka müziğin alaturka özelliklerde olmasını sevmem" demek istemiş olmalı

D: Ya ne özellikte olanını severmiş peki ?

G: Bunu bilmeyecek ne var, alafanga tabii

D: Demek ki onun için ne müziğinden ne yönetiminden bir şey anlamadık

G: Orasını sen bileceksin

D: Peki hocam, bu yaklaşım, bu düşünce tarzı biraz problemlidir değil mi ?

G: Problemlidir ne demek, aynen patolojik, yani marazî

D: Bir adı var mı peki ?

G: Var tabii : aşâğılık kompleksi

D: Ama bu bireysel bir durum değil ki

G: Asıl kötülük de orda ya, çok yaygın olduğuna göre toplumsal bir sorun

D: Buna bir çare ?

G: Eğitim, eğitim, eğitim

D: Allah bizi gafillerden etmesin hocam

G: Amin Dertli amin

Guguk Kuşu dünyanın her tarafında yaşayan bir kuş cinsidir. Bir çok türü vardır. Ama biz o bir çok türü bünyesinde toplayan iki ana cinsi üzerinde duralım. Diğer türleriyle kuş âlimleri uğraşsın, başkasının alanına girmeyelim. Neyimize lazım.

İki cins Guguk Kuşu Vardır. Kanatlı olanlar. Kanatlı olmayanlar.

Kanatlı Guguk Kuşlarının parlak tüyleri vardır. Uzun Kuyrukları.

Kanatsız Guguk Kuşlarının ise; pahalı kumaştan yapılmış takım elbiseleri vardır. Markaları ön cebinin üzerinde yazılı olan açık renk gömlekleri. Keskin renkli kravatlar takarlar. Cırtlak kırmızı veya çağla yeşili veya oksit sarısı olabilir. Ama kesinlikle keskin renkli, ben buradayım diyen bir kravat olur boyunlarına taktıkları. Ayakkabılarıyla pantolon kemerleri aynı renk olur. Parlak cilaları güneş vurdukça daha bir parıldar. Ütülü pantolonları kırışmasın diye özenle otururlar geldikleri masaya. Ellerindekini çok etkili bir hareketle bırakırlar. Araba anahtarlığı altın kaplama parlak bir metalden yapılmıştır. O da ışıldar. Mutlaka iki adet pahalı cep telefonudur anahtarlıkla beraber bıraktığı. İki adet olması yaptığı işin önemini vurgular. Aslında topyekun, “ben önemli biriyim” demektir hareketleriyle. Telefonlar ve anahtarlık davranışlarının yanında küçük ve önemsiz aksesuarlar olarak kalır.

Kanatlı Guguk Kuşlarının çok içli bir ötüşleri vardır.

Kanatsız Guguk Kuşlarının, çok etkili konuşmaları. Konuşmalarında ne dediği anlaşılacak bir ifade yanlışlığı, bozuk bir ses, hatalı kurulmuş bir cümle göremezsiniz. Meramlarını çok güzel anlatırlar. İletişim kurabilme becerileri son derecede gelişmiştir. Bu türün içinde “beni bir kişi anladı o da yanlış anladı” diyecek hiç kimse yoktur. Çünkü genellikle Halk Eğitim Merkezlerinin açtığı diksiyon kursuna gider konuşmayı öğrenir, internete girer etkili konuşma üzerine makaleler okur, televizyonların sabah yayınlarına katılan uzmanlardan beden dili dersleri alırlar. Bedenlerinin de bir dili olduğunu keşfettikleri günden beri bedenlerine “ben önemli birisiyim” cümlesini tekrar ettirir dururlar.

Kanatlı Guguk Kuşları bir strateji uzmanıdır. Dişi guguk kuşu bir mevsimde on iki yumurta yumurtlar. Yumurtalarını koyacakları yuvaları tespit edebilmek için adeta zamanla yarışır. Ama asla şaşırılmaz. Her zaman doğru yerededir.

Kanatsız Guguk kuşlarının da zamanlamaları çok iyidir. Hep doğru yerde ve doğru zamanda olmaları gereken yerde

bulunurlar. Hep kazanacak yere yakın dururlar. Hep başarılı olacak kişilerle düşer kalkarlar. Mesela; parti kongresi mi var, kanatsız guguk kuşları kazanacak listenin bir yerinde kendine yer bulmuştur. Seçimler mi var, o kazanacak partinin teşkilat şemasında bir askıya tutunmuştur. Bütçesi yüksek bir proje mi var, iş onun uzmanlık alanında olmasa da, konunun zır cahili de olsa yürütme kurulundadır. Onları viranelerde garibanların arasında göremezsiniz. Kâşânelerde, plazalarda, gösterişli ve şaşaalı yerlerde takılırlar.

Kanatlı Guguk Kuşları yumurtalarını kendi yuvalarında bırakmaz. Her yumurtasını, yumurtası olan bir başka cins kuşun yuvasına bırakır. Bu işlemi yaparken iki başarı gösterir. Birincisi yumurtasını diğer yumurtalara benzetir. Böylece kuluçkaya yatan kuş Guguk kuşunun yumurtasını kendi yumurtalarından biri zannedecektir. İkincisi, yuvadaki yumurtalardan birini yuvadan aşağı atar. Böylece yumurta sayısında bir değişiklik olmaz.

Kanatsız Guguk Kuşları da böyledir. Kendilerine ait hiçbir imkanı kullanmazlar. Hep başkalarının imkanlarından faydalanırlar. Şirket kurulacaksa diğer ortaklar para koyar Kanatsız Guguk Kuşları para yerine bilgi ve becerilerini sermayeden sayarlar. Dernek kurulacaksa, parti kurulacaksa bir çalışanlar vardır bir de temsil yetkisi olanlar. Elbette temsil yetkisi olanlar hep Kanatsız Guguk Kuşlarının içinden çıkar. Çalışmalarda herhangi bir sorumluluk üstlenmezler. Ellerini taşın altına sokmazlar. Ama hep yetkili, hep önemli, hem önde gelendirler. Böylece etrafındakilerin elindekini alarak yaşamlarını sürdürürler. Artık kimin neyi varsa o Kanatsız Guguk Kuşunun olmuştur. Bazılarının paralarını çeker alırlar cebinden. Bazılarının bilgilerini kullanarak bilgin çalımı satarlar. Bazılarının ne parası vardır ne bilgisi. Onların da emeğini, enerjisini sömürürler. Etkili konuşmalarıyla bu işin bir vatan millet meselesi olduğunu herkesin elinden gelen çabayı göstermesi gerektiğini söyleyerek ikna ederler. Biri koşar, didinir, çırpınır, sürünür, nefesi kesilir. Diğeri –ki onun sırtında olandır- keyfi yerindedir. Onun sorunu hangi sitedeki hangi havuzlu villayı almak, arabasını ne zaman değiştirmek, yeni alışveriş merkezini ne zaman gezmek gibi son derecede nesnel konulardır. Sırtına bindiklerinden bazıları arada bir mızızlanacak olursa, “hiyerarşi böyle kardeşim” diye çıkışarak sindirirler. Böylece çevresinde kim varsa herkesin elindekini öyle ustaca alırlar ki hiç kimse bir şeylerin eksildiğini fark edemez.

Kanatlı Guguk kuşlarının yumurtalarından çıkan yavruları annelerine benzer. Ama bakıcı ebeveyn olan yuvanın sahipleri bunun farkına varamazlar. Kendi yavrularını besledikleri gibi onu da beslerler. Ama Kanatlı Guguk kuşunun yavrusu diğerlerinden daha çabuk büyür. Gelen yiyecek yetmemeye başlar. Kanatlı Guguk Kuşunun bıraktığı yumurtadan çıkan yavru insanın kanını donduran bir yöntem geliştirir. Yuvanın asıl sahibinin yavrularını teker teker yuvadan atmaya başlar. Sonunda tek başına kalır, artık bakıcı ebeveynin taşıdığı bütün yiyeceklerle o beslenecektir.

Kanatsız Guguk Kuşları da böyle yaşarlar. Bir grubun içine onlardan olmadıkları halde sızmayı başarırlar. Sonra onların sırtından geçinmeye başlarlar. Paylaşılacak şey azalmaya başlayınca diğerlerini safdışı bırakmanın yollarını bir şekilde arar bulurlar.

Hayat tam da böyle; asalak guguk kuşları ile guguk kuşlarının sırtından geçindiği safdillerin arasında döner durur.

Baudelaire, Sonnet XLII**Sonnet XLII**

*Que diras-tu ce soir, pauvre âme solitaire,
Que diras-tu, mon coeur, coeur autrefois flétri,
A la très belle, à la très bonne, à la très chère,
Dont le regard divin t'a soudain refléuri?*

*- Nous mettrons notre orgueil à chanter ses louanges:
Rien ne vaut la douceur de son autorité
Sa chair spirituelle a le parfum des Anges
Et son oeil nous revêt d'un habit de clarté.*

*Que ce soit dans la nuit et dans la solitude
Que ce soit dans la rue et dans la multitude
Son fantôme dans l'air danse comme un flambeau.*

*Parfois il parle et dit: "Je suis belle, et j'ordonne
Que pour l'amour de moi vous n'aimiez que le Beau;
Je suis l'Ange gardien, la Muse et la Madone."*

Charles Baudelaire

~~~~~

Ne Dersin Bu Akşam

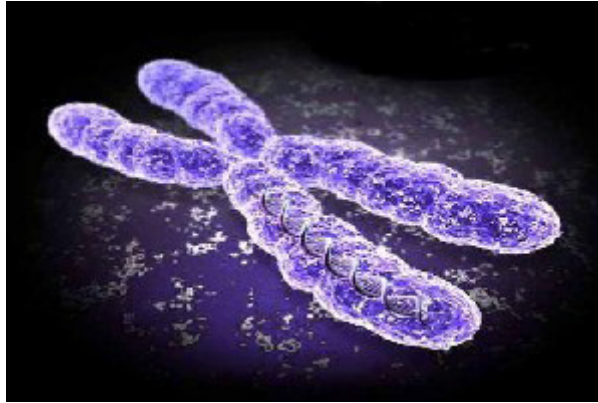
*Ne dersin bu akşam, sen garip kişi, sen biçare,
Ya sen kalbim, sen ki vaktiyle çiğnendin ey kalbim,
Ne dersin en güzel, en iyi, en sevgili yâre,
İlâhi bakışıyla nasıl şenlendin ey kalbim?*

*-Feda olsun gururumuz onu övmek yolunda!
Dünyaya değer emreden sesindeki tatlılık
Meleklerin kokusu var o latif vücudunda;
O gözler bize esvap giydirir sâfi ışık.*

*İsterse geceleyin ıssızlık içinde olsun,
İsterse sokakta kalabalık içinde olsun,
O hayâl havada rakeden bir meşâle her dem!*

*Bazan da konuşur: "Ben güzelim emrediyorum,
Hatırım için yalnız güzel sevmeni istiyorum;
Baş koruyan meleğim ben, ilham perisi Meryem!"*

Tercüme: Cahit Sıtkı Tarancı

Niyazi Mısri Okumaları

Niyâzî-i Mısırî'nin Dîvân'ından 10. Şiir

**“Hatm-i cem’i’l-mürselîn’in fahridir fakr ü fenâ
Hatm odur kim bir ola yanında hem şâh ü
gedâ”**

*****

**Hatm: Son, sonuncu, mühür, yüzük kaşı,
Cem’i’l-mürselin: Gönderilmişlerin (nebilerin)
hepsi**

Fahr: Övünç, övünülecek şey

Fakr: Fakirlik

Fena: Yokluk, hiçlik

Şah: Padişah, kral, başkan, reis

Geda: Köle

*****

“Gönderilen bütün peygamberlerin sonuncusu ve hepsinin serdarı için fakirlik ve hiçlik övünç vesilesiydi. Gerçek serdarlık; şahlığı da köleliği de eşit görebilmektir.”

*****

Hazret-i Peygamber (S.A.V.) peygamberlik halkasının sonuncusudur. İlk peygamber olan Hazreti Âdem’den ona kadar gelen bütün peygamberlerin sonuncusu olduğu için “Hateme’n -Nebiyin” denir. Hatem hem bitiş ve son hem de mühür anlamına geldiği için “Hateme’n-nebiyyin” aynı zamanda peygamberlerin mührü, serdarı anlamına gelmektedir.

Bu da o “Hayrül-Beşer: beşeriyetin en üstünü, en hayırlısı” olduğu için onun diğerlerinden üstün

olduğu anlamını tazammun eder.

Beyitte; Hazret-i Peygamber (S.A.V.)’in buyurduğu “fakrım fahrımdır; fakirlik övüncümdür” hadis-i şerifine telmih yapılıyor. Fakirlik ve hiçlik tasavvufun özü sayılacak kadar önemli iki mefhumdur. Bir rivayete göre “sofiye” terim olarak asrısaadetteki suffe ehlinen gelmektedir. Ehli suffe; mescidi nebevide yatar kalkar, dünya işlerinden elini eteğini çekmiş, ticaretle siyasetle, aileyle akrabayla hemhal olmaz sadece efendimizin etrafında onun ilminden ve irşadından talim eder, zühd ve takva ile ömür geçirir insanlara denmektedir. Mescidinin sofasını mekân tuttukları için ehli suffe diye isimlendirilmişlerdir. Tasavvuf ehlinin, dervişlerin bir lokma bir hırka şeklinde ifade edilen dünya işlerinden el etek çekme, sıradan insanların peşinde koştuğu mubahları dahi terk etme gibi temel düsturlarının dayanakları da yine ehli suffenin bu zühd ve takva şeklinde formüle edilen hayat tarzlarıdır.

Epistemolojik açıdan bakıldığında Tasavvufun temelinin bilgilenme olduğu görülecektir. Bu açıyı genişletirsek imanın da bir bilgilenme katmanı olduğu anlaşılır. Bilginin konusu, onu elde etmenin yolu ve yöntemini farklılaştırır. Somut varlıkların bilgisi havassı selime iledir. Havassı selime de kendi arasında katmanlara ayrılmıştır. Her bir duyumuz farklı yapıdaki varlıkların bilgisini elde etmeye tahsis edilmiştir. Varlık katmanlarını basitten karmaşığa veya somuttan soyuta doğru sıralarsak dokunma bilgi edinmenin en basit ve alt katmanındadır. Tat almak ile neredeyse aynı seviyededir. Dokunarak

algılayamayacağımız varlıkları görerek, görerek algılayamayacağımız varlıkları kokusunu duyarak veya sesini dinleyerek algılarız. Bu farklı bilgi edinme yolları farklı yapıdaki varlıklara göre düzenlenmiştir. Beş duyunun alanı dışında kalan varlıkların bilgisini aklı kullanarak elde ederiz. Ama evren akla sığmayacak kadar geniştir. Katmanlıdır. Varlığını ancak birisinin öğretmesiyle öğrenebileceğimiz diğer katmanların bilgisine hepsinden daha çok ve daha öncelikli muhtacı. Çünkü alt katmandaki varlıklara anlam katan, diğer evrenlerden gelen haberlerle şekillenir. O bilgiye “ilim, irşad, tebliğ, mürşit, mürid, teslimiyet, zühd, takva, fakr” gibi terimlerle anlatılan kendi sistematığı içinde ulaşılabilir.

O bilgiye ulaşabilmenin olmazsa olmazı, bedeni, duyguları, iç ve dış dünyayı denetim ve kontrol altında tutmaktır. Herkes gibi yaşayıp herkesten üstün bilgiye sahip olmak mümkün değildir. İşte bu düzenlemenin temel esaslarından birisi herkesin peşinde koştuğu, tutkularından, hazlardan, keyif ve zevkten uzaklaşmaktır. Çünkü bütün bunlar o bilgilerle bilgilenenin gerekliliği olan dikkat toplanmasını, temerküzü dağıtan zararlı tesirlerdir. Dikkatini dağıtan şeylerden kurtulmadan o bilgiye ulaşamazsın. Dikkatini toplama işlemi bir kerede kendiliğinden olabilecek bir şey değildir. Öncelikle dışarıdan yardım alacaksın. Bu dışarıdan yardımın mutlakıyeti, alışkanlıklarını mesela nasıl ve niçin sorularını terk etmekten geçer.

İşte, dünya hayatında fakirlik -zenginlik, izzet -zillet, şahlık- kölelik, kudret -meskenet gibi ayrımlarından da kurtulmak gerektiğinden, fakirlik övünülecek bir şeydir. Yoksa içi zenginlik hasretiyle yanıp tutuşan bir fakirin fakirliğinde övünülecek hiçbir taraf olamaz. Tıpkı zenginliğiyle övünen birinin bu tutumunun kendini küçülten tarafı olduğu gibi, fakirliğinden utanmanın da küçülten bir tarafı vardır. Kaldı ki fakirlik ve zenginlik mutlak değerler değildir. Her birinin ölçümü diğeriyle olur. Sadece bu tarafı bile, insan zihninin fakirlik ve zenginlik gibi iki kavramdan kurtulması gerekliliğini yeterli miktarda açıklar. Yoksa insanın zihni kirlenir. Kirlenmiş bir zihnin ötelere bilgisini idrak etmesi mümkün değildir. Dünyayı ve dünya hayatının mutlak olmayan tutkularını terk etmek o bilgiye ulaşmanın ilk adımınıdır.

Tercih edilmiş bir fakirlik gerçekten övünülecek bir üstünlüktür. Gönül sarayının en büyük kırı temizlenmiştir. Artık oraya sırların sırrı gelebilir.

*****

Devlet-i dünyâ seni bir rütbeye muhtâc eder

Devlet olur kim sana her rütbeden vere gınâ

*****

Gına: zenginlik, ihtiyaçsızlık

*****

“Dünya devletinde hep bir makama ihtiyaç duyacaksın, gerçek iktidar hiçbir şeye ihtiyaç duymamaktır”

*****

Dünya hayatının mutlak olmayan tutkularını –hep olduğu gibi- terk edemezsen ne olur?

Hep muhtaç, hep mahrum, hep mahzun olursun.

Devlet bir anlamıyla da kudret demektir. Kudretin en üst noktasını temsil ettiği için bildiğimiz anlamda devlete devlet denmiştir.

İnsanlık, gündelik işlerini tedvir için bir teşkilatlanmaya ihtiyaç duyar. İlkel klan hayatı da dâhil olmak üzere bu böyledir. Meselenin birinci adımı bireyin tek başına varlığını sürdürmesinin imkânsızlığıdır. Bireyin ihtiyaçlarını giderebilmesi için, diğer insanlarla beraber yaşamak zorunluluğudur. Bu onun sosyal bir varlık olarak yaratılmışlığından olduğu kadar ihtiyaçlarının sınırsızlığından da kaynaklanmaktadır. Toplum haline dönüşmenin hemen ardından vazifeler, haklar, kurallar, kuralların uygulanmasını üstlenecek sorumluların ve sorumlulukların tevziatına sıra gelir. Çıkış noktası hayatı daha kolaylaştırmak, ihtiyaçların giderilmesi, güven ve emniyet gibi temel doğrulara dayanan bu teşkilatlanma, yapısı gereği hemen kudrete dönüşür. Bütün bunları sevk ve idare edecek erk gereklidir. Erk kudreti eline geçirdikten sonra standart sapma ile amacından uzaklaşmaya başlar. Toplumları bir araya getiren en temel zemin kan bağıdır. Bu yüzden sosyoloji bilimi, toplumları aile, sülale, kabile, millet şeklinde tasnif eder. Evrimci bir temele oturduğu için de değişmeyi gelişme ve büyüme ile izah eder. Modern çağın başlangıcındaki aydınlanmacı filozofların devleti bireylerin “toplumsal sözleşmesi” şeklinde açıklamaya çalışması devleti meşruiyet zeminine oturtma çabasıdır. Meşruiyetini nereden alırsa alsın, hatta isterse, devrimsel yöntemlerle meşruiyete ihtiyaç duymaksızın gücünü kullanarak “toplum benim sayemde var” gibi bir söyleme başvursun, sonuç değişmez. Erk kudreti elinde tuttuğu müddetçe bireyin üstündedir. Bireyin özgür iradesinin sınırını belirler. Bu konuda firavunlaşma, erkin kudreti arttıkça tanrılığını ilan etmesi meselesi

Kuran-ı Kerim’de en çok beyan buyrulan konuların başında gelir.

Kudretin sapması işi tanrılık iddiasına kadar götürür. Bu da bir bakıma yapısı gereğidir. Dünya devletindeki teşkilatlanma piramidin tepesine doğru gittikçe daralan bir tabana oturur. Her merhale bir rütbe veya makamdır. Her rütbe ve makam varlığını bir üsttekine bağlı olduğunu düşündüğü için gözünü oraya dikmiştir. Bütün çabası daha dar, dolayısıyla daha güçlü merhaleye geçmek için uğraşmaktır. Gücü arttıkça insanları sevk ve idare etmesi kolaylaşacaktır. Bu durum, kısır bir döngü gibi insanların iç dünyasını istila eder. Piramidin tepesindekinin gideceği bir yer kalmadığı için sevk ve idarede insanların vicdanlarına hükmetme sevdasına düşer. İşte bu da tanrılık iddiasının ta kendisidir.

Niyazi Mısri son derecede veciz bir denklemlerle yol gösteriyor. Dünya hayatın tutkularından kurtulmak için önce en yüksek en yaygın en tehlikeli en öldürücü hastalıkla hesaplaş. De ki devlet istiyorsun. Devlet senin olsa ne olacak? Her rütbe bir üstteki rütbenin hasretini sokacak içine. Onun için yanıp tutuşacaksın. Ondan emir aldıkça onun gibi olmak için çırpınacaksın. Bir üst rütbe olmaksızın işlerini göremeyeceğin için hep rütbeye muhtaç yaşayacaksın. Sonra kendince makul ve mantıklı gerekçeler uyduracaksın. Mesela; “ben insanlara hizmet etmek istiyorum” diyeceksin. Mesela; “bu makamlarda liyakatsiz, ahlaksız birileri mi olsun, elbette benim olmam daha hayırlıdır” diyeceksin. Mesela; çok iyi şeyler yapmak istiyorum ama yetkim yetmiyor, biraz daha yetkili bir rütbem olsaydı daha iyi şeyler yapardım” diyeceksin.

Göreceksin ki kudret seni muhtaç ve hasret bırakmış. Peki, bu nasıl kudret? Gerçekten kudret mi istiyorsun? O zaman bil ki gerçek kudret; hiçbir rütbeye, hiçbir kudrete ihtiyaç duymamaktır.

*****

***Belki Mûsâ’yı telemmüz eylese etmez kabûl
Hızır ile hem-râh olan kes eylemez çün ü çerâ***

*****

Telemmüz: talebelik etmek,

Hem-rah: Yoldaş

Kes: Kimse

Çün ü çera: nasıl ve niçin

*****

“Hızır ile yoldaşlık etmek isteyen kimse nasıl ve niçin diye sormayacak, Hızır talebelik etmek isteyen Musa’yı talebeliğe kabul etmediyse işte bu yüzdendir”

*****

Hazreti Musa ve Hızır Aleyhisselam’ın kıssası Kuran-ı Kerim’de müteaddit yerlerde beyan buyrulmuştur.

Bu ayet-i kerimeler muhtelif şekillerde yorumlanmış, tahlil edilmiş, anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan tefsirlerin muhassalasında;

Ötelerin ilminin ancak bir mürşitten alınabileceği;

Âlemin içinde yaşadığımız bu maddi varlıklar âleminden ibaret olmadığı;

Akıl ile idrakimizin sınırlı ve göreceli olduğu;

Bu maddi varlıklar âleminde meydana gelen hadisatın, determine etmeye çalıştığımız, bilinen sebep- sonuç zincirinden daha farklı, bilemediğimiz bir sebep-sonuç zinciri içinde zuhura gelebileceği;

Öğrenmenin kendi şartları içinde tahakkuk edeceği;

Vahye muhatap olsa bile insan idrakinin ve onun elde ettiği ilmin farklı kategorilerde ele alınması gerektiği, bulunan hakikat ile yetinip, “hakikat bundan ibarettir” denilmemesi gerektiği ve benzeri çıkarımları bulmak mümkündür. Mevzunun vüsatini Niyazi Mısri’nin beytiyle tahdid edecek olursak bu beyitte;

Tasavvuf ilminin metodolojisinin anlatıldığını söyleyebiliriz. Maddi varlıkların bilgisine nasıl ve niçin sorusuyla ulaşabiliriz. Kant’ın on kategorisinde; gerçeğe ulaşmak, herhangi bir şey hakkında kesin ve evrensel ölçekte bir doğruyu bulabilmek için sorulacak soruları görürüz. “Neden, niçin, nasıl, ne zaman, ne şekilde, ne ile, nerede” gibi soruları sorarsak alacağımız cevaplarla kesin bilgiye ulaşabiliriz diyor Kant. Bu doğrudur. Hatta daha da önemlisi aklımızı kullanmanın, avamın zannettiği gibi kendiliğinden olamayacağı gerçeğine işaret ediyor olmasıdır. “Ben şöyle düşündüm” “Aklıma şu geldi” gibi cümlelerde insanoğlunun aklına itimadının kendisine zararlı olabilecek bir hamakatı ihtiva ettiğini görebiliriz. Düşünmüş olabilmek için doğru düşünmenin kurallarına bağlı kalarak akıl yürütmüş olmak gerekir. Doğru düşünmenin kuralları Aristo’nun sistematikleştirdiği ve İslam alimlerinin isagoji ismini vererek yüzyıllar boyu tezyif ettiği mantık ilminin mevzudur. Söz anlamına gelen nutuktan müştak, “mantık” adının verilmesi bir başka calibi dikkat noktasıdır işin. Düşüncenin ifadesi olan

söz eğer doğru düşünceye istinat etmiyorsa mahza yanlıştır. Doğru düşüncenin kuralları ise “Mantık ilmini bilmeyenin ilmine itibar edilmez” diyerek ehl-i sünneti mutezilenin karşısında ayağa kaldıran Gazzalî’den beri caridir. Çelişmezlik, aynılık gibi prensiplerin tümdengelim, tümevarım, benzetme gibi yöntemlere uygulanmasıyla elde edilecek bilgilere, bu aklın ürünüdür diyerek itibar edilir. Yoksa diğerlerine düşünce değil türrehat denilmektedir. Bugün post-modern düşünce tarzının veya kuantum fiziği denilen akıl yürütme yöntemlerinin artık geçmişin alışılmış tarzlarını ilga ettiği savı da bu yüzden çok doğru gibi görünmüyor. Ancak kaba pozitivistin insan idrakinin kanatlarını kıran daraltmasına bir başkaldırı olduğu yönünden bakarsak önemlidir ve gereklidir yargısına varabiliriz.

Aklın insanı yanıltan tarafı iki kısımdır. Birincisi kurallarına uyulmadan sürdürülen akıl yürütmedir. Bu ilk bakışta son derecede ikna edici görünebilir. Bu yüzden makul ve mantıklı hükmünü verdiğimiz birçok yargı yanlıştır. Çarpıcı örneğini Kuran-ı Kerim’de buluruz.

Soru şudur;

“Neden Âdem’e secde emrine uymadın?”

Cevap soruyla alakasız bir yerden gelir. Akıl yürütmeden.

Cevabın birinci önermesi:

“Beni ateşten yaratattın”

İkinci önermesi:

“Onu topraktan yaratattın” şeklindedir. Buradan şu yargıya ulaşılmıştır.

“Ben ondan üstünüm, niye ona secde edeyim ki”

Bu yanlış cevabın akıl yürütme seyri şu şekilde olmalıydı:

Birinci önerme:

“Ateş topraktan üstündür”

İkinci önerme:

“beni ateşten onu topraktan yaratattın”

Ve yargı:

“Ben ondan üstün olduğum için secde emrine uymadım”

Aklın yürütmenin kurallarına göre yargının doğru olabilmesi için birinci önermenin doğru olması gerekiyordu. Eğer birinci önerme doğru ise

yargıya doğru demek zorundaydık. Oysa bu akıl yürütmede sorun ilk önermedir. “Ateş topraktan üstündür” önermesinin yanlışlığını görmezseniz “Beni ateşten yaratattın onu topraktan” doğru önermesinden sonra varılan yargıyı doğru kabul edebilirsiniz. Ateş topraktan üstün değildir, dolayısıyla ateşten yaratılmış olmak topraktan yaratılmış olana üstünlük sağlamaz. Burada emre itaatsizliği, kibirlenmeyi, büyülenmeyi akıl yürütmenin dışında ahlaki davranışlar ve duygular olarak işin içine kattığımız zaman, -velev öyle olsa bile- daha toptancı daha temelden bir reddiye dillendirilebilir. Bunda bir mahzur da olmaz. Ama akıl yürütmeyi günahın asıl sebebi olarak görmek bir başka akıl yürütme hatası olarak karşımıza dikilmiş olur.

Aklın insanı yanıltan ikinci kısmı, giriştiği alan tecavüzüdür. Bilginin kaynağının, bilginin mevzuu olan varlığın niteliğine göre değişmesi gerektiğinin bahsi daha önce geçmişti. Aklın alanı dışında kalan bir varlık (veya yokluk) hakkında kendi kuralları ile dahi olsa, akıl yürüterek bilgiye ulaşma çabası, masanın şeklini dilimizle tadararak anlamaya çalışmak gibi olur. İşte bu yüzden Hızır’dan alınacak bilgi için nasıl ve neden soruları sorulmamalıdır.

Niyazi Mısri, bu beyitte, sadece dünya ehlinin tutkularından uzaklaşmanın, zühd ve takvanın, bir lokma bir hırka yaşamanın yetmeyeceğini söylüyor. Kudret sahibi olmak istiyorsan kudret sahibi olmaktan vazgeçmelisin, zengin olmak istiyorsan zenginlikten uzaklaşmalısın ama yetmez. Düşünceni de temizlemelisin. Nedeni nasılı bırakmalı, aklını boşaltmalısın diyor. Elbette söylendiği kadar kolay bir yol değil. Ama Hızır’a yoldaş olmak istiyorsan meselenin şartı budur.

*****

***Dersin aklından alırsan bil sana olmaz delil
Dersini var Hak’dan al kim ilmin ola reh-nümâ***

*****

Reh-nüma: kılavuz, yol gösterici

*****

“Bil ki, aklından aldığın ders sana yol gösteremez, Hak’dan alırsan dersini o ilim rehberin olur”

*****

Hızır’a yoldaş olmak onun gittiği yöne doğru, onun gittiği şekilde beraberce yürümek demektir. Hem Hızır’ın yanında hem aklının peşinde gidersen buna yoldaşlık denmez. Hızır’a yoldaşlık demek ondan

bir şeyler öğrenmek, ondan ders almak demektir. Eğer ondan ders almaya çalışırken aklının verdiği dersin tesirinden kurtulamazsan iki dersi birden alamazsın. Aklının sana ders vermesini istiyorsan onun alanı içindeki şeyler hakkında söylediklerine kulak vereceksin. Hızır'ın yolunda aklın rehberliğine sakın başvurma. Ondandır delil arama, ararsan yolunu şaşırırsın. Aklını bir tarafa koyduğun zaman temelli başıboş, serazat, kendi başına kalabileceğini de düşünme. O zaman dubasından ipini koparmış gemiler gibi engin denizlerde kaybolur gidersin. Ders almaya devam etmelisin. Ama aklına değil işin asıl kaynağına yönelmelisin. Neden ve nasıl diye sorgulamadan sana tarif edildiği sokaklardan yürümeli, nerede ne yapıp ne yapmayacağını, ne yiyip ne yemeyeceğini, ne susup ne konuşacağını öğreten derse kulak vermelisin. O tarif edilen adresten şaşmazsan ana caddeye çıkabilirsin. Merak etme Hızır'a yoldaş da olabilirsin. Menzili maksuduna da erişebilirsin.

*****

**İzzet istersen yürü var bekle zillet kapısını
Âteş-i a'dâ ile kayna olunca kimya**

*****

İzzet: şeref, itibar, kudret

Zillet: horluk, hakirlik, küçüklük

Ateş-i a'da: düşman ateşi

Kimya: maddenin değişimi, az bulunurluk

*****

“izzet, itibar ve şeref (dünyevi şeylerde değildir) istiyorsan, yokluk, hiçlik, horlanma ve aşağılanma kapısında bekleyeceksin. (orada çekeceğin acı ile) düşmanın ateşinde yanar gibi yanacaksın, kaynayacaksın, kimyan değişecek. (böylece gerçekten asıl değerine, izzete ve itibara ulaşacaksın)

*****

İnsanın temel varlık sebeplerinden biri de değerli olmaktır. Değerli olmak değer verilmek, ilgi ve itibar gösterilmek iyidir. Değersizleştirilmek, tahkir ve tezyif edilmek kötüdür. Bu yüzden insan fitraten itibar ve izzet ister. Zillate düşmekten korkar, çekinir, bu yönde çaba ve gayret sarf eder. Biyolojik varlığının ilk adımı bile bir değer verişin, ilginin, muhabbetin sonucudur. Aynı zamanda varlık sahnesine çıktığı andan itibaren artı sonsuz ile eksi sonsuz arasındaki diyagonal çizginin üzerinde gezinir. Çizginin bir ucu “ahsen-i takvim” diğer ucu “esfele safilin”dir. Mayasındaki karbonu doğru zamanda doğru işlemlerden geçirirse, kimyası onu elmasa dönüştürecek, değilse kömür olmaktan kurtulamayacaktır. Niyazi Mısri bu beyitte

insanoğlun en trajik hikayesine işaret ediyor. İlgi, itibar, değer ve izzet bulmak gibi fitri bir özellik sapıyor, bozuluyor, -çünkü küfrün özelliği harsı ve nesli bozmaktır- dejenere oluyor, aslında değersizleştiren şeylerde değer aramaya başlıyor. Alkışlanmanın, pohpohlanmanın, övülmenin, saygı adı altındaki zehir alışverişinin peşine düşüyor. Para, şöhrat, ilim, güç, sahip olma, mülkiyet gibi değeri değersizlikle ölçülmekle bulunan şeyler için kendini parçalıyor. İzzet bulacağım derken zillate duçar oluyor. Beyitte teklif edilen, akışı tersine çevirmektir. Değersizlerin değersiz zannettikleri şeylere sarıl. Gerçek değeri o zaman bulursun diyor. Fakirlikle övün, hiçbir şeye sahip olmamakla mutlu ol, onlar ne yapıyorsa sen onun tersine sarıl. Elbette bu söylendiği kadar kolay tahakkuk etmeyecek sarp bir yokuşa tırmanmaktır. Horlanacaksın, aşağılanacaksın, hakarete uğrayacak hatta acınacaksın. Sakın vazgeçme. Düşmanın tarafından atılmış bir ateşte yanıyor gibi canın yansa da diren, sabret, sabitkadem ol. Göreceksin o ateşte kaynadıkça kimyan değişecek. Karbon iken elmasa dönüşeceksin. Asıl izzeti, asıl itibarı o zaman göreceksin.

*****

Kâbe Kavseyni ev ednâ'da ikâmet eyleme

Zât-ı baht evnârına yan, bul makâm-ı müntehâ

*****

Kabe kavseyni ev edna: “İki yay hatta daha da yakın”

İkamet: Eğleşme, oturma

Zat-ı baht: bahtın zâtı

Envar: nurlar

Makam-ı münteha: sınırsız makam

*****

“kabe kavseyni ev edna (makamında) eğleşme, (yüksel) kaderin sahibinin nuruna yanıncaya kadar, o zaman sonsuz makama erersin”

*****

Peygamberimizin miraç mucizesi ve o mucizenin muhtelif merhalelerini anlatan kelimeler; tasavvufun sembolik dilinde önemli bir yer tutar. Kabelkavseyn, intiha, envar, makam ve yanmak bu beyitte zikredilenleridir.

Miraç mucizesinin merhalelerini ifade eden kelimelerin tasavvufun sembolik diliyle örtüşmesi bizzat hadisenin kendisiyle olan tetabukuna istinat eder. Çünkü tasavvuf insanı ıyş-i hayvaniden (sadece canlı hayatından) alıp ruh-u maneviye yükseltme gayretidir. İnsan-ı kamil olmak, insanın

hayvani taraflarını terk etmekle mümkün olacaktır. Bu bulunduğu mekandan –veya makamdan- daha yukarıya yükseliştir. Miraç da yükseliş demektir. Hatta yükselişi sağlayan araç anlamına gelmektedir. Elmalılı Hamdi Efendi “asansör” karşılığıdır derken yükselişi sağlayan araç anlamını kelimenin gramatikal yapısındaki ismi alet oluşundan çıkarmaktadır. Konu yükselmek gibi ucu açık bir kavram dahi olsa bir araç gerekliliğine işaretin önemine sadece dikkat çekmekle iktifa edelim.

Miraç mucizesi peygamberimizin mahiyeti ve kühü bize malum olamayacak şekilde bir diğer boyuta geçişidir. Zamanın ve mekanın olmadığı diğer boyutta temaşa ettikleri de yine kendi içinde sembolik bir dille bizlere aktarılmıştır. Miraç hadisesinin, gerek hadisi şeriflerdeki gerekse Kuran-ı kerim ayetlerinde beyan buyrulan safahatı özetle şöyledir.

Mekke’de Mecid-i Haram’dan Kudüs’te Mescid-i Aksa’ya kadar olan yolculuk. (İsra; gece yolculuğu) Cebrail aleyhisselamin beraberliğinde ve Burak (berk şimşek kökünden gelen bu kelimedede de ışık hızı hissedilmektedir) adı verilen binitle gerçekleşmiştir.

Kudüs’ten miraç ile yükseliş. Bu yükselişte genellikle yukarı anlamını ifade etmek üzere “gökler” kelimesi kullanılmıştır. Bu ise astronomi biliminin verileriyle, atmosfer, yörünge, dünyanın uydusu ay, diğer gezegenler, güneş sistemi, diğer güneş sistemleri gibi fiziksel boyutu çağırıştır. Oysa yükselişten tam olarak ne kastedildiğini anlamak bu bilgi düzeyimizle mümkün değildir. Bildiğimiz uzay yapısının içinde zaman ve mekan kavramı üzerinde yaşadığımız gezegenden farklı değildir. Peygamberimizin yükseldiği yer ise zaman ve mekanın dışındadır. Buradan hareket ettiğimizde peygamberimizin miraç ile yükseldiği yerin bu uzay içinde bir yer olmadığını düşünmemiz gerekir. Belki bir başka boyuta geçiş ifadesi daha doğru olabilir.

Miraç ile yükselişten sonra da geçilen birbirinden farklı merhaleler anlatılmaktadır. Her merhalede bazı sembolik hadiseler, daha önce yaşamış insanlarla karşılaşmalardan bahsedilmektedir. Bu yükselişte Cebrail aleyhisselam hep yanındadır.

Son merhale “sidre-i münteha”dır. Cebrail aleyhisselam burada kalır. Daha sonra Alemlerin Rabbi ile mülaki olma merhalesi gelir. Buna Kuran-ı Kerim’deki “iki yayın birbirine yakın olduğu kadar hatta belki daha da yakın” ayetindeki ifadeye istinaden

“kabelkavseyn ev edna” denmektedir.

Tasavvuf miraç mucizesinin bütün merhalelerini insanın seyri sülukunu ifade etmekte sembolik bir dil olarak kullanır. “Namaz müminin miracıdır” hadisi şerifindeki vurguya muvafık bir şekilde, müridin muhtelif makamlardan geçişi miraç mucizesinde zikredilen terimlerle anlatılır.

Niyazi Mısri bu beyitte, ulaşılabilecek son makamın da ötesine geçmeyi teklif etmektedir. Kabelkavseyn dahi olsa geldiğin yer, orada ikamet edip durma, daha ileriye geçmeye çalış, diyor. Peki, bunun daha ileriye neresidir? Cebrail aleyhisselamin sınırı sidre-i münteha idi. Oraya gelince “Ben buradan ileriye geçemem, yanarım” demişti. Beytin ikinci mısraında bu sorunun cevabını buluyoruz. “Zât-ı baht envârına yan, bul makâm-ı müntehâ” diyor. Nuruyla yanıp yok olma yeri. Demek ki “benlik/nefis” insanı asla terk etmiyor. Manevi makamların en yükseğine çıksa bile hep yanında hep beraber. O yanında oldukça senin gerçekten bir makama erişebilmen mümkün değil. Bu yüzden geldiğin makamdan daha çok onun nuruyla yok olmaya çalışmalısın. Eğer benliğini yok edebilersen işte o zaman sonsuz makama ereceksin.

*****

Mısri’ye hatmu’l-makâmat oldu herşeyden ferâğ

Zâhir ü bâtında kalmadı ebed illâ Hüdâ.

*****

Hatmul makamat: makamların en son mertebesi

Ferağ: vazgeçme, terk etme

Zahir: Açık olan, görünen, maddi âlem

Batın: gizli olan, görünmeyen, iç dünya

Ebed: sonsuzluk

*****

“Mısri için makam olarak gelinebilecek son nokta her şeyden vazgeçebilmektir, zahirde de batında da Huda’dan başka hiçbir şey kalmadı, ebediyen”

*****

Bu son beyit; şiiirin başından beri anlatılmaya çalışılan “yokluk” ve “hiçlik” telkininde daireyi başladığı yerde bitiren son nokta gibi. Makamların en son mertebesi makamdan da vazgeçebilmektir. İşte o zaman Huda’dan başka bir şey kalmaz kendi evreninde. Zaten her şey yok olacak baki olan sadece o değil midir?

*Padişahın birinin oğulları çokcaymış
Kardeşler yakışıklı biri az farklıcaymış*

*Çelimsiz gösterişsiz biraz da boyu kısa
Kardeşler boylu boslu, böyle olmuş nasılsa*

*Bir gün padişah baba çelimsiz şehzadeye
Küçümser gibi bakmış adeta hakaretle*

*Zeki çocuk anlamış bakışdaki manayı
Şu sözleri söylemiş incitmeden babayı:*

*"Sevgili babacığım, iyi bilir her bilen
Kısa alim iyidir uzun boylu cahilden*

*Boy bos insan olana katamaz asla değer,
Koyun temizdir ama mundardır koca filler.*

*Tur dağına bir baksan boyca ne kadar küçük,
Ama manen rütbesi diğer dağlardan büyük.*

*İşittin mi acaba ufak tefek bir alim
İriyarı bir cahil pehlivana ne dedi:*

*"Arap atını zayıf sanır değer bilmeyen
Ama o kıymetlidir bir eşek sürüsünden"*

*Bu sözleri beğenmiş hem padişah hem erkân
Ama diğer kardeşler gücenmiş hem de candan*

*Gizlidir ayıp, hüner, söylemedikçe lisan;
Ormanı boş zannetme, belki uyur bir kaplan.*

*O günlerde bir düşman savaş açtı bunlara
Vatan savunulacak haydi herkes meydana*

*Baktılar en ön safta bizim cılız şehzade
Atını oynatıyor göğsünü gere gere*

*Ve naralar atarak saldırıyor gözüpek
Şu sözleri söylüyor hızla ilerleyerek*

"Burda düşman göremez ensemi asla benim
Yerde bir baş görürsen anla ki o baş benim

Savaşan ancak oynar kendisinin kanıyla
Geri kaçan da oynar kardeşinin kanıyla"

Ve saldırır düşmanın önde gelen safına
Zarar verir düşmanın an güçlü tarafına

Düşmanın yiğitleri düşerler birer birer
Bu şehzade doluymuş hem cesaret hem hüner

Bir ara babasının huzuruna gelerek
Saygıyla şu sözleri söyledi gerçek erkek:

"Muhterem babacığım cüsseme şöylece bir
Bakıp da hayıflanmış, beni görmüşdün hakir.

Şimdi gördün şişmanlık hüner değildir asla
Besili öküz değil, kıvrak at makbul burda"

Düşman çok kalabalık, bu taraf az sayıca
Orduda başlayacak neredeyse bozulma

Şehzade gene gelir, atılır orta yere
"Haydi gelin gayrete !" diyerek askerlere

"Yoksa geri kaçıp da eve mi gidersiniz,
Yoksa kadın esvabı giyer mi gezersiniz?"

Bu sözler kâfi gelmiş bozgunu durdurmaya
Asker gayrete gelip tekrar geçmiş hücumu

Bu ani toplanmayla düşman şaşkın kalınca
Kaçan kaçmış kalanlar boyun eğmiş kılınca

Herkes gayet sevinçli hele de baba sultan
Oğlunu kucaklamış öpmüş yanaklarından

Bu teveccüh artınca günden güne bir zaman
Çelimsiz şehzadeyi veliaht etmiş sultan

Lâkin fitne uyanmış; kıskanan kardeşleri
Zehirlemek istemiş kahraman şehzadeyi

Neyse ki kızkardeşi tuzağı farkederek
Kurtarmış şehzadeyi hemen ikaz ederek

"Bu hakdan reva mıdır, ölsün de hünerliler
Yerlerini kapışsın hünersiz serseriler"

Diyerek özetlemiş durumu o şehzade.
Kimse tenezzül etmez baykuşun gölgesine,

Huma kuşu kalmasa şu âlem-i fenada.
Olay intikal etmiş sultanın kulağına.

O hain kardeşleri cezalandırmış önce
Sonra da memleketi taksim etmiş adilce

Böylece fitne sönmüş, tartışma sona ermiş
Dinle ki hükemadan ne söylemiş ne dermiş:

On derviş rahat rahat sığar da bir kilime
İki padişah sığmaz nedense bir iklim

Bir kanaat sahibi yarım ekmeği yese
Yarisini tutamaz bulur verir fakire

Yedi iklimde sahip bir padişah göster ki
Gözünde bulunmasın bir başkası, yenisi

Kaynak : Gülistan, Sadi-i Şirazi

“İmam’ül- Müslimin olan Zeyd bazı mesail-i mühimme-i şer’iyeyi kütüb-i şer’iyeden tay ve ihrac ve kütüb-i mezkureyi meni’ ve hark ve ihrak ve beytü’l-malde tebrir ve israfla müsevveğ-i şer’i hilafına tasarrufve bila sebeb-i şer’i katil ve habs ve tağrib-i raiyet ve sair gûne mezalimi itiyad eyledikten sonra salaha rücu etmek üzere ahd ve kasem etmiş iken yemininde hanis olarak ahval ve umur-i müslimini bilküllüye muhtel kılacak fitne-i azime ihdasında ısrar ve mukatele ika etmekle menea-i müslimin Zeyd-i mezburun tagallübünü izale ettiklerinde bilad-i islamiyenin cevanib-i kesiresinden mezburu mahlu tanıdıklarına dair ihbar-ı mütevaliye vürud edip mezburun bekasında zarar-ı muhakkak ve zevalinde salah melhuz olmağın Zeyd-i mezbure imamet ve saltanattan feragat teklif etmek veya hal’ etmek suretlerinden hangisi erba-ı hal ve akd ve evliya-i umur tarafından ercah görülür ise icrası vacip olur mu? Elcevap: Allah u a’lem, olur.”

“Müslümanların imamı olan kimse bazı mühim şer’i meseleleri şeriat kitaplarından çıkarsa ve bu kitapları yasak etse, yırtsa ve yaksas ve devlet hazinesini israf edip şeriatı aykırı şekilde harcassa ve idare ettiği kimseleri şer’i sebep olmadan öldürse, hapsedse veya sürse ve başka türlü zulümleri de adet edindikten sonra doğru yola dönmek üzere ahdedip yemin etmiş iken yemininden dönerek Müslümanların hallerini ve işlerini tamamen bozacak büyük fitne çıkarmakta ısrar edip birbirlerini öldürmelerine sebep olsa, buna engel olacak durumda olan Müslümanlar onun bu zora dayanan durumunu ortadan kaldırıncaya kadar İslam memleketlerinin pek çok yerinden onu hal’ edilmiş tanıdıklarına dair durmadan haberler gelip yerinde kalmasında muhakkak zarar ve ayrılışında iyilik düşünülürse kendisine imamlık ve sultanlıktan vazgeçme teklif etmek veya hal’ etmek şekillerinden hangisi meseleleri çözen ve bağlayan ve işlerin sahibi olanlar tarafından daha iyi görülürse yapılması vacip olur mu? Cevap: En doğrusunu Allah bilir ama olur.”

Meraklısı için notlar:

1) Fetvada bahsi geçen “işlerin sahibi olanlar” ifadesinden kasıt İttihatçılardır. Tanzimat, Kanunu Esasi, Islahat, Meclisi Mebusan ve Meşrutiyet talepleri yüzyıla yakın zaman boyunca devletin batı devletlerine benzer bir hukuksal düzenlemeye geçmesi talebiydi. Bunlar Hıristiyan ahaliye tanınacak eşit hakları da tazammun ettiğinden devletin İslam Dinine ait kurallardan vazgeçmesi anlamına geliyordu. Aslında bu fetva yazdırılmadan kısa bir zaman önce Abdülhamit bu taleplerin hepsine onay vermiş, yemin etmişti.

2) Bu taleplerin sahibi olan İttihatçılar o onaydan ve yeminden tatmin olmadığından Abdülhamit’ten tamamen kurtulmak için tahttan indirilmesine karar vermişti. O kararın uygulanması için bu fetvaya ihtiyaç vardı. Demek ki;

A) Batı devletlerindeki krallar gibi Osmanlı Hükümdarları sonsuz ve sınırsız yetki sahibi değildi.

B) İslam dininin kurallarından vazgeçilmesi için yine İslam Dininin fetva müessesine başvurulmuştu.

C) Abdülhamit bu düzenlemeyi kabul etmiş olmasına rağmen kabul etmemiş gibi yine şeriat kurallarıyla fetva alınarak tahttan indiriliyordu.

- 3) Bu olayın tarihi 27 Nisan 1909 idi.
- 4) Kararın tebliği için dört kişi seçilmişti:
- Arif Hikmet Paşa
  - Esat Paşa Toptanî (Onun yaverliğinden yetişmiş ve onun birçok iyiliğini görmüş iki Türk)
  - Aram Efendi (Ermeni Mebus)
  - Emanuel Karaso (Yahudi Mebus; İttihatçı teşkilatının kurucularından, İtalyan Gizli Servisine çalıştığı daha sonradan belgelenmiş bir ajan)

5) Meselenin görüşüldüğü mecliste Mebuslardan 240, ayandan 34, toplam 274 üye vardı. Sadece iki kişi muhalefet etmişti. Birincisi; Fetva Emni Nuri Efendi idi. Fetva hazırlanıp kendisine uzatıldı. Okudu ve imzalamayacağını söyledi. Neden diye sorduklarında “Burada isnat edilen üç mühim suçun onun işlediğine dair kanaatim oluşmadı” diye cevap verdi. Bunun üzerine tahttan indirilmesi ifadesi tahttan inmesi teklif edilir şeklinde değiştirildi. İkinci ve sonuncu muhalefet sesi, ayandan Yorgiyadis Efendiye aitti. “Yazıktır, günahtır” diye haykırışı “Alçak, hain, mürteci” bağırıcılarıyla susturulmuştu.

Nesir Defteri

KÜNYE ÂHENK FİKİR KÜLTÜR EDEBİYAT DERGİSİ ISSN : 1308_3732 SAHİBİ M. SAİT KARAÇORLU EDİTÖR M. SAİT KARAÇORLU	YAYIN KURULU * M.S.Karaçorlu * Bicahi Esgici * Atilla Gagavuz * Bahri Akçoral * Coşkun Yüksel İLETİŞİM editor@ahenkdergisi.com DİZGİ-MİZANPAJ WEB-TASARIM SÜLEYMAN MAVUŞ